

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

OTOBİYOGRAFİK YAZILAR VE NOTLAR

Friedrich Nietzsche

çeviren
M. Sami Türk

PINHAN

felsefe

Friedrich Wilhelm Nietzsche

Otobiyografik Yazılar ve Notlar

Friedrich Wilhelm Nietzsche (1844-1900): Alman filolog, filozof, şair, piyanist ve bestekar. 20 cildi aşan külliyatı metafizik, Hıristiyanlık, kültür, nihilizm, ahlak ve estetik alanlarına odaklanır. Burckhardt, Darwin, Goethe, Schopenhauer, Voltaire ve Wagner gibi isimlerden etkilenip Freud, Derrida, Foucault, Heidegger, Sartre gibi birçok önemli ismi etkilemiştir. Nietzsche'nin eserleri temelde modern Batı kültürünün ve ahlaki, siyasi, felsefi ve dini değerlerinin eleştirisini içerir.

M. Sami Türk: 1986 İstanbul doğumludur. Lisans öğrenimini Marmara Üniversitesi Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde, yüksek lisans öğrenimini İstanbul Üniversitesi'nin aynı bölümünde tamamlamıştır. Doktora çalışmasına da devam ettiği Sakarya Üniversitesi'nin yine aynı bölümünde 2011 yılından beri öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır. Evli ve bir çocuk babasıdır.

Daha önce E.T.A. Hoffmann, Robert Musil, Thomas Mann, Arthur Schnitzler, Thomas Bernhard, Elfriede Jelinek, W. G. Sebald gibi yazarlardan edebî, C. G. Jung ve Thomas Macho'dan fikrî eserler çevirmiştir.

PİNHAN YAYINCILIK
Litros Yolu, Fatih San. Sitesi No: 12/214-215
Topkapı/Zeytinburnu İstanbul
Tel: (0212) 259 27 60 Faks: (0212) 565 16 74
www.pinhanyayincilik.com
info@pinhanyayincilik.com
Sertifika No: 40676

Kaynak metin: Friedrich Nietzsche, *Gesammelte Werke*, Einundzwanzigster Band, *Autobiographische Schriften Und Aufzeichnungen*, Musarion Verlag, München, 1928.

© Pinhan Yayıncılık, 2019
Türkçe çeviri © M. Sami Türk, 2019

Birinci Basım: Ağustos 2019

Genel Yayın Yönetmeni: Mahmut Sever
Son Okuma: Adem Beyaz
Kapak Tasarımı: Mahmut Sever
Dizgi: Özlem Sümbül

Teknik Hazırlık, Baskı ve Cilt:
Yaylacık Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.
Litros Yolu Fatih San. Sitesi No: 12/197-203
Topkapı-İstanbul Tel: (0212) 567 80 03
Sertifika No: 11931

Pinhan Yayıncılık: 213 Felsefe Dizisi: 56

ISBN: 978-605-9460-93-4

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında gerek metnin, gerek görsel malzemenin yayınevinden izin alınmadan herhangi bir yolla çoğaltılması, yayımlanması ve dağıtılması 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun hükümlerine aykırıdır ve hak sahiplerinin maddi ve manevi haklarının çiğnenmesi anlamına geldiği için suç oluşturur.

**Otobiyografik Yazılar
ve
Notlar**

Friedrich W. Nietzsche

**Çeviren
M. Sami Türk**

İçindekiler

Hayatıma Dair

1844-1858

◆ 7

Müziğe Dair ◆ 26

Geriye Bakış ◆ 30

Leipzig’de Geçirdiğim İki Yıla Bakış

◆ 31

Erken Dönem Yazılarıma Dair

Şahsi Eleştiri Notlarım

1876-1879

(“İnsani, Fazlasıyla İnsani” Devri)

◆ 51

Şahsi Eleştiri Notları

1880 – 1881

(“Tan Kızılığı” Devri)

◆ 57

Şahsi Eleştiri Notları

1881 – 1883

(“Şen Bilim” ile “Zerdüşt” Devri)

◆ 67

Hayatıma Dair

1844-1858

Yetişkin olunca çocukluğumuzun ilk dönemlerinin çoğu zaman yalnızca en mükemmel anlarını hatırlarız. Gerçi henüz yetişkin sayılmam, çocukluk ve delikanlılık yıllarımı geride bırakalı çok olmadı, yine de birçok şey hafızamdan silinmiş, hatırlayabildiğim az sayıda olay ise herhalde geleneklere bağlı olarak hatırımda kaldı. Yıllar sıra sıra dizilmiş, karmaşık rüyalar misali gözlerimin önünden uçup gidiyorlar. Bu yüzden hayatımın ilk on yılını sağlam verilere bağlamam imkânsız. Yine de zihnimde aydınlığını ve canlılığını koruyan birkaç şey yok değil, işte bunları da karanlığıyla ve kasvetiyle birleştirip bir tablo haline koymak niyetindeyim. Zaten akıl ile kalbin tedricî birleşmesini ve bu birleşme esnasında kadir-i mutlak Tanrı'nın işleri idare edişini seyretmek pek ibretli değil midir!

Ben 15 Ekim 1844 günü Lützen dolaylarındaki Röcken'de doğmuş, kilisedeki vaftizimde Friedrich Wilhelm adını almışım. Babam buranın ve Michliz ile Bothfeld isimli komşu köylerin papazıydı. Köy papazı denince akla ne gelirse aynen öyleydi! Hristiyanlığın tüm erdemleriyle bezenmiş bir akıl ve gönül adamı olarak sessiz sakin ama mutlu bir hayat sürdürür, kendisini tanıyan herkesçe sevilip sayılırdı. Nazik tavırları ve şen şakrak hareketleriyle davet edildiği birçok cemiyeti güzelleştirir, daha ilk görüşte herkesin gözüne girerdi. Boş zamanlarını şiir, edebiyat ve musikiyle doldururdu. Piyanoda, bilhassa besteleri gönlünce çeşitlendirmede önemli bir yeteneğe sahipti.¹

Röcken Köyü, Lützen'e yarım saat uzaklıkta, şose yolun

¹ Buradan bir yaprak koparılmıştır.

kıyısında yer alır. Yolu o tarafa düşen hemen her gezgin köye hoş nazarlarını atfeder. Zira etrafını saran çalılar ve küçük göllerle pek latif bir manzara sunar. Kilisenin yosun tutmuş kulesi bilhassa göze çarpar. Bir defasında sevgili pederimle Lützen'den Röcken'e gidişimi, yolu yarılamişken çanların mehabetli tınılarla Paskalya Yortusu'nu ilan edişini hâlâ gün gibi hatırlarım. Çan sesleri zihnimde yankılanır durur, yakalandığım hüznün de beni alıp uzaklardaki pek kıymetli baba ocağıma götürür. Köy kabristanı zihnimde canlılığını hâlâ nasıl da korumaktadır! Eski gasilhaneyi görünce sedyeleri ve siyah matem örtülerini, eski mezar kitabeleri ile abidelerini nasıl da sorup dururdum! Hafızamın ellerinden belki her kare kurtulur ama o aziz papaz evini herhalde asla unutamam. Çünkü ruhuma kudretli kalemle hakkedilmiştir. Ev 1820 yılında inşa edildiğinden pek iyi vaziyetteydi. Birkaç basamak çıkınca zemin kata ulaşıldı. En üst kattaki çalışma odası hâlâ hatırımdadır. Aralarında bazı resimlerin bulunduğu sıra sıra kitaplar ve parşömenler bu mekânı en sevdiğim yerlerden birine dönüştürmekteydi. Çimenlikli meyve bahçesi evin arkasına yayılmıştı. Bahçenin bir kısmı her bahar sular altında kalır, çoğu zaman kiler de bundan nasibini alırdı. Ön tarafta samanlık ve ahırların da bulunduğu avlu uzanır, çiçek bahçesine gidenlere eşlik ederdi. Ben hemen her zaman kameriye ve banklarda vakit geçirirdim. Yeşil çitlerin ardında fundalıklarla çevrili dört küçük göl vardı. Aralarında yürümek, suyun sathındaki güneş ışıklarının ve minik şen balıkların oyunlarını seyretmek en hoşlandığım işti. Fakat içimi daima gizli ürpertilerle dolduran bir şeyi anmazsam olmaz. Kilisenin kasavetli eşya odasının bir tarafında maharetli ellerin taşa kazıdığı insanüstü ebatta bir Aya Yorgi resmi dururdu. Mehabetli endamı, korkunç silahlar ve esrarengiz loşluk ona her bakışım da korkmama sebep olurdu. Efsaneye göre gözleri vaktiyle korkunç kıvılcımlar saçır, yüzüne bakanların tüylerini diken diken edermiş. – Kabristanın etrafında aziz bir sükûnet içinde çiftlikler ve bahçeler yer alır. Her çatının altında ahenk ve huzur hüküm sürer, aşırılıklar semtlerine uğramazdı. Zaten köy sakinleri köyün dışına pek çıkmaz, erkekli kızlı neşeli gruplar ancak panayırarda kalabalık Lützen'e doğru akar, oradaki

insan seline ve göz kamaştıran mallara hayranlıkla bakarlardı. Lützen aslında küçük ve sade bir şehirciktir, dünya tarihindeki önemini hiç belli etmez. Burada iki muazzam muharebe olmuş, toprağı hemen bütün Avrupa milletlerinin kanıyla sulanmıştır. Anılarına dikilen abideler şehit düşen kahramanların şanını natıklı bir dille duyurur. – Röcken’den bir saat mesafede Poserna vardır, gerçek bir vatansever ve şair olan Seume’nin memleketi olmakla meşhurdur. Maalesef evi artık yerinde değildir. 1813’ten beri harap vaziyette duran arazinin yeni sahibi yakın zamanlarda aynı yere büyük ve güzel bir ev yaptırmıştır. – Üç çeyrek saat uzaklıktaki Sössen Köyü yeni yapılan kazılarda meydana çıkan megalit mezar acayıplığını hâlâ korumaktadır. – Biz Röcken’de sessiz sakin yaşarken Avrupa’nın hemen her milleti şiddetli heyecanlar geçirmekteydi. Patlayıcı maddeler yaygınlaşalı uzun yıllar olmuştu, her şeyi ateşe vermek için tek gereken bir kıvılcımdan ibaretti. – Derken tâ Fransalardan ilk silah sesleri ve hücum marşları duyuldu. Paris’teki muazzam Şubat İhtilali tahripkâr bir süratle etrafa sıçramakta. Bütün memleketlerde “hürriyet, eşitlik, kardeşlik” nidaları; sıradanıyla saygısıyla erkekler kılıca sarılmış, bir kısmı kralın tarafında, bir kısmı karşısında. Paris’teki ihtilal mücadelesi Prusya’nın çoğı şehrinde taklit edilmedi. Çabucak bastırılrsa dahi halkın “Alman Cumhuriyeti” arzusu değişmemekte. Bu ayaklanmalar Röcken’e ulaşmadıysa da sevinç nidaları koparanların, bayraklar savuranların doluştuğı arabaların şose yoldan ilerleyişini hâlâ hatırlarım. Bu musibetlerle dolu devir başlamadan önce kardeşim olmuş, kilise vaftizinde adını Karl Ludwig Joseph koymuşlardı, sevimli mi sevimli bir çocuktu. Buraya kadar yolumuza hep mutluluk ve neşe ışık saçmış, hayatımız aydınlık bir pazar günü gibi hiç bulanmadan akıp gitmişti ama semayı birden kapkara bulutlar sardı, şimşekler çakıyor, göğün darbeleri vurduğı yeri harap ediyordu. Sevgili pedirim 1848 Eylülünde düşme sonucu aniden fena bir hastalığa yakalandı. Çok geçmeden iyileşince kendisi de, biz de teselli bulduk. Durumu biraz düzelmeye görsün vaaz ve din dersleri vermek için müsaade isterdi. Zira faal zihni aylaklığa hiç gelemezdi. Nice hekimler hastalığın mahiyetini çözmeye ça-

lıştıysa da boşunaydı. Hal böyle olunca o sıralar Leipzig’de bulunan Oppolzer isimli meşhur hekimi Röcken’e getirdik. Muhteşem adam hastalığın kaynağını bakar bakmaz anladı. Beyin yumuşaması zannını dile getirince hepimizi korku aldı, ümitsiz vaka değildi ama tehlikesi pek büyüktü. Babacığım ne acılar çekti, hastalığı azalmak şöyle dursun günden güne artıyordu. Nihayet gözünün ferri de kaçınca ıztıraplarının ba-kiyesine ebedi zulmet içinde katlanmaya mecbur kaldı. 1849 Temmuzuna dek hasta yatağından kalkamadı, kurtulacağı gün yakındı. Ayın 26’sında derin bir uykuya daldı, gözünü ancak ara sıra açıyordu. Son sözleri: Franz’cığım – Franz’cığım – gel – anne – dinle – dinle – Aman Tanrım! oldu. 27 Temmuz 1849 tarihinde ahirete irtihal etti. Sabah uyandı-ğında tek duyduğum hüngür hüngür ağlamalardı. Anneci-ğim gözleri yaşlı içeri girip ağıtlar yakarak: Aman Tanrım! Canımın içi Ludwig’im öldü! diye bağırıyordu. Küçücük ve tecrübesiz bir çocuk olsam da ölüm hakkında fikrim vardı, babacığımdan ilelebet ayrı kalacağımı düşünmek yüreğimi burktu, acı acı ağlamaya başladım.

Sonraki günler gözyaşları ve cenaze hazırlıklarıyla geçti. Aman Tanrım! Ben yetim, anneciğim dul kalmıştı!

– – Aziz pederimin fani bedeni 2 Ağustosta toprağın kuca-ğına teslim edildi. Cemaat mezara duvar ördürdü. Merasim öğlen birde çan sesleriyle başladı. Ah, çanların boğuk sesleri kulaklarımdan hiç çıkmayacak, “Mesih benim melceim” ilahi-sinin kasvetle uğuldayan melodisini hiç unutmayacağım! Or-gun sesleri kilisenin koridorlarında gürül gürül yankılanıyo-rdu. Akrobalar ile tanıdıklardan oluşan koca bir grup ve civar semtlerin hemen bütün papaz ve öğretmenleri gelmişlerdi. Mihraptaki konuşmayı Papaz Wimmer Efendi, mezardakini Başpapaz Wilke Efendi, duayı da Papaz Osswald Efendi yap-tılar. Sonra tabut aşağı salındı, ruhbanın mağmum sözleri ak-setti, derken aziz pederim ıztıraplı ailesinden kopup gitti. Yer mümin bir ruhu kaybetti, gök bakan bir ruh kazandı.

Ağacın tepesi kesildi mi solar, kel kalır, kuşlar dallarını terk eder. Ailemizin başı kesilmişti, kalplerimizden neşe si-lindi, içimizi derin bir hüznün sardı. Ama yaralarımız biraz iyi-leşmeye yüz tutmuşken acılarla yeniden deşildi. – Bir gece

rüyamda kilisede yapılan cenazedekine benzer org sesleri duydum. Sebebi nedir diye bakınca bir mezar aniden dikilip içinden sırtında kefeni, babam çıktı. Koştura koştura kiliseye gidip az sonra kucağında küçük bir çocukla geri döndü. Mezar açıldı, babam içine girdi, kapağı tekrar üstüne kapandı. Uğultulu org sesleri hemencecik kesilince ben de uyandım. – Küçük Joseph o gecenin ertesi günü aniden keyifsizlendi, vücudu kasılmaya başladı ve birkaç saate öldü. Rüyam olduğu gibi çıkmıştı. Küçücük cesedi de babamın kollarına bıraktık. – Bu çiftte musibetteki tek teselli ve korunağımız cennetteki Tanrı'ydı. Olay 1850 Haziranının sonunda yaşanmıştı. – – –

Çok sevdiğimiz Röcken'den ayrılma zamanımız yaklaşıyordu. Orada geçirdiğimiz son günü ve geceyi hâlâ hatırlarım. Akşamleyin diğer çocuklarla oyun oynadım, son defa oynadığımın farkındaydım. Akşam çanı mahzun bir tınıyla koridorlarda yankılandı, yeri donuk karanlık sardı, gökte pırıl pırıl yıldızlar ile ay ışıldıyordu. Çok uyku tutmadı, gece saat yarımında tekrar avluya çıktım. Yük yüklenmiş birçok araba duruyor, sokak lambasının donuk pırıltısı avlunun kısımlarına loş ışıklar saçıyordu. Kendimi başka bir yerde yuvamda hissetmem imkânsızdır sanıyordum. Acı tatlı günler geçirdiğimiz, babam ile küçük kardeşimin aziz mezarlarının bulunduğu, sakinlerinin asla sevgi ve nezaketten başka tavır takınmadığı bu köyden ayrılmak ne kadar ıztırap vericiydi! Ağaran günün ışıkları koridorlara vurmaya kalmadan araba şose yolda ilerlemeye başlamış, bizi yeni bir memleketin beklediği Naumburg'a götürüyordu. – Elveda, aziz baba ocağım, elveda!!

Büyükannem; Rosalie halam ve hizmetçi kızla beraber önden gitmiş, biz de mahzun, hem de pek mahzun olarak peşlerinden takip etmiştik. Naumburg'da bizi bekleyenler Dächsel Enişte, Riekchen Hala ve Lina'ydı. Bize tahsis edilen konut Neugasse'deydi ve demiryolu nakliyecisi Otto'ya aitti. Onca zaman kırdaki ikamet ettikten sonra şehirde yaşamak faciaydı. Bu yüzden kasvetli caddelerden sakınıyor, kafesinden kaçan kuş misali açık alan arıyorduk. Şehir sakinleri o zamanlar gözümüze aynı böyle bir kuş gibi görünürlerdi. Burjuva bahçesini ilk görüşümde çocuksu bir sevinçle: Baksanıza! Her taraf

Noel ağacı! demişim. Zaten ilk zamanlar her şey gözümde yeni ve meçhuldü. Büyük kiliseler ve binalar, belediye binasının ve fiskiye'nin olduğu pazar yeri, alışkın olmadığım kalabalık bende büyük hayranlık uyandırıyor. İnsanların çokluk birbirini tanımadığını fark edince şaşırmıştım, çünkü sakin köyümüzde herkes birbirini tanırdı. En hazzetmediğim şeylerden biri de taş döşeli uzun caddelerdi. Halamlara giden yol hiç yoksa bir saat sürecekmış sanırdım. – Öte yandan şehir hayatına çabucak intibak ettim, daha ilk üç dakikada evdeki herkesle tanışmıştım. Çatı katında karısıyla beraber bir arabacı kalıyordu, ikisi de namuslu, yaşlı insanlardı. Evvela onların yanlarına gittim, antika aletler, resimler ve odalar beni epey hayrete sevk etti. Daha sonra orta mektebin müdürüne gidip öğrenci kaydım yapıldı. Başlarda bunca çocuğun arasında belki bir afallamışımıdır ama babamdan ve Röcken'deki hocadan biraz ders gördüğüm için çabucak ilerleme kaydettim. Mizacım daha o zamanlar kendini göstermeye başladı. Daha çocuk yaşımda çok fazla hüznün ve keder gördüğümünden diğer çocuklardaki neşe ve coşku bende pek yoktu. Arkadaşlarım ciddiyetinden ötürü bana takılırlardı. Ama orta mekteple kalmadı, sonraları enstitüdeyken, hatta lisedeyken bile devam etti. Çocukluktan beri yalnızlığı arar, en çok da kimsenin rahatsız etmediği ve tek başıma kaldığım yerlerde huzur bulurdum. Bunu da bana çoğu zaman tabiatın açık hava mabedi sağlar, en hakiki neşeyi orada yakalardım. Nitekim üzerimde fırtınadan daha güzel tesir bırakan bir şey olmamıştır, uzaklardan gelen gök gürültüsü ile çakan şimşeklerin parıltısı Tanrı karşısında haşyetimi arttırırdı. – Çok geçmeden müstakbel ahabplarım Wilhelm Pinder ve Gustav Krug'la tanıştım. Ama aramızdaki gerçek dostluk ancak hoca namzedi Weber'in enstitüsüne girince başladı. Zaten hakiki dostluk ancak aynı sevinç ve elemeleri yaşayanlarla kurulur, zira başınızdan geçenlerin başkasının yaşadıklarına temas ettiği yerde ruhlar da birleşir ve maddi bağ ne kadar yakınlaşırsa manevisi de o kadar pekişir.

Kıfayetli bir Hristiyan olan Herr Weber arkadaşlığımızdan haberdardı, hiç bozma gayretine girmede. Müstakbel eğitiminizin temeli işte burada atılmıştır. Zira muazzam din ders-

lerinin yanı sıra ilk Yunanca ve Latince derslerimizi de almayaya başlamıştık. Sırtımıza çok yük binmediğinden bedenimize bakacak vaktimiz oluyordu. Yazın civarda sık sık küçük gezmelere çıkardık. Böylelikle gayet iç açıcı yerler olan Schönbürg'ü, Gosek Şatosu'nu, Freyburg'ü, sonra Rudelsburg ile Saaleck'i de ziyaret ettik, çoğunlukla bütün enstitü refakatimizde olurdu. Böyle müşterek geziler çok keyif verirler; memleket şarkıları söylenir, eğlenceli oyunlar oynanır, yolumuz ormandan geçerse dallarla yapraklarla süslenirdik. Kaleler içki içenlerin bağırış çağırışıyla yankılanır – aklıma şövalyelerin eski iştret meclisleri gelirdi. Avlularda ve istihkâm siperlerinde şövalye müsabakaları tertiplenir, ortaçağın muazzam devirleri küçük çapta taklit edilirdi. Sonra yüksek kulelere çıkılır, gurûbun pırıltısıyla yıldızlanan vadiye tepeden bakılır ve çayırılara sis çökerken şen şakrak bağırışlarla memlekete dönülürdü. Her bahar, şenliğimiz olur, bizim için kiraz şenliğinin yerini alırdı. İki kuşun kundaklı yaylarımızı beklediği, Naumburg yakınlarında küçük bir köy olan Rossbach'a giderdik. Büyük bir heyecanla atış yapılırdı. Herr Weber ödülleri dağıtır, herkes neşe saçardı. Sonraki ormanda da hırsız polis oynardık, oyun çok çetin geçer, Herr Weber döneceğimizi söyleyene kadar notlara göre dayak atılırdı. – O sıralarda herkesin gözü korkuyla karışık bir endişeyle Türkiye ile Rusya arasındaki gerginlikteydi. Ruslar derhal Türklerin Tuna'daki prenslikleri Eflak ile Boğdan'ı işgal etmiş, Türklerin kapılarına dayanmalarına ramak kalmıştı. Avrupa'nın dengesini muhafaza etmek için Türkler pek zaruri olduklarından Avusturya, Prusya ve batılı kuvvetler aynı tarafa geçtiler. Gelgelelim bu dört büyük gücün hiçbir aracılık teşebbüsü İmparator Nikola'da arzulanan etkiyi uyandırmadı. Rusların Türklerle savaşı devam edince nihayet Fransa ile İngiltere, ordularını ve filolarını silahlandırıp yardıma sevk etti. Muharebe Kırım'a taşındı, muazzam kıtalar Menşikov'un kumandasındaki büyük Rus ordusunun bulunduğu Sivastopol'ün etrafını kuşattı. – Durum hoşumuza gitmişti, derhal Ruslardan taraf olduk ve bütün Türkiye taraftarlarına öfkeyle savaş ilan ettik. Kurşun askerlerimiz ve oyuncak kutularımız olduğundan kuşatmayı ve muharebeleri canlandırmaktan bir tür-

l  vazge miyorduk. Topraktan istihkam siperleri yığılıyor, herkes siperleri adamakıllı sağlamlaştırmanın kendince yeni yollarını buluyordu. Her birimiz kendi başına “manevra” dediğimiz köşk risaleler yazıyor, kurşundan mermi d  kt  r  p yeni teçhizat olarak ordularımızı b  y  t  yorduk. Sivastopol Limanı’nın planına uygun bir havuz kazmış, tahkimat tesislerini aynen inşa etmiş, kazdığımız limanı da suyla doldurmuştuk. Zifir, kükürt ve g  her  ileden birçok mermi önceden kalıba dökülmüş, uçları ateşe verildikten sonra kâğıt gemilerin üstüne atılmıştı. Birazdan hepsi cayır cayır yanmaya başlayınca coşkumuz da katlanmıştı, oyunumuz coğu zaman akşam geç vakitlere kadar sarktığından ateş alan mermilerin karanlıkta vınlayışını seyre de hakikaten doyum olmuyordu. Oyun sonunda ekseri bütün filo, keza bütün bombalar da yakılır, alev iki ayak y  kseklieğe ulaşırdı. Vaktimi işte böylelikle keyfederek geçiriyor ama sadece arkadaşlarımın yanındayken değil evde kız kardeşimle beraberken de keyif alıyordum. Onunla da inşaat kutularımızı kullanarak kaleler yapıyorduk, yapa yapa inşaat işlerinin inceliklerini öğrenmiştim. Doğrusu harp ilmine dair ne bulsak talan ediyorduk, böylelikle epey bilgi edinmiştim. Koleksiyonlarımız hem kelimeler hem yepyeni askerî kitaplarla zenginleşiyordu, derken tam beraber büyük bir askerî sözlük yazmaya niyetlenip koca koca planlar yapmıştık ki – neyse, sırayı bozmayayım, o günlere dair daha çok anlatacaklarım var. Bir defasında Pobles’te dedemlerdeyken Halle’deki yetimhanenin müdüründen beni yetim listesine kaydettirme talebi geldi. Pobles’te bulunan büyük babam ile Naumburg’daki büyükannem razıydılar ama annem bir türlü karar veremeyip m  d  r beyin talebini mektupla reddetti. Bu sırada bir kazancım da oldu, mühür koleksiyonuma Halle Yetimhanesi’nin mührünü kattım. Benim zamanlarımda hemen her öğrencinin böyle bir koleksiyonu olur, ellerinden geldiğince de genişletirlerdi. İlk yazdığım şiirler de bu döneme rastlar. İlk şiirlerde tasvir edilenler   okluk tabiat sahneleridir. Muazzam manzaralar bütün gençlerin yüreklerini coşturduğundan her biri en çok bu konuları mısralara dökmeyi arzular! Dehşetengiz deniz maceraları, fırtına sonrası çıkan yangınlar ele alınan ilk malzemeler olmuştur. Benim   r-

nek aldığım kimsem yoktu, şairlere nasıl öykünülür hayal bile edemez, konularımı içimden geldiği gibi şekillendirirdim. Aralarında epey başarısız mısraların da yer aldığı su götürmez bir gerçek, hemen her birinin dilinde çapaklar vardı ama bu ilk dönem yine de ileride zikredeceğim ikincisinden daha çok hoşuma gitmekteydi. Zaten küçük bir kitap yazıp yazdığımı bizzat okuma niyetim oldum olası vardı. Bu küçük kendini beğenmişliği hâlâ kaybetmedim, gelgelelim eskiden hep plandan ibaret kalırdı, işe başlamışlığım çok nadirdir. Vezin ve kafiyeyle pek aram olmadığından, bildiklerimi de yavaş yavaş unuttuğumdan kafiyesiz mısralar yazıyordum, birçoğu hâlâ duruyor. Bir tanesinde mutluluğun geçiciliğini tasvir etmek istemiş, bu yüzden gezginin birini Kartaca harabelerinde uyutmuştum. Rüya tanrısı gezginin ruhunda şehrin bir zamanlar sahip olduğu mutluluğu temsil edecekti. Akabinde feleğin silleleri gelip gezgini nihayet uyandırıyor. O günlerde yazdığım şiirlerden bazıları hâlâ duruyor ama hiçbirinde şairaneliğin kırıntısı yok. Her yıl yapılan resim sergileriyle ressamlık da dikkatimizi çekmeye başlamıştı. Zaten gençken, hoşunuza giden ne varsa taklit edersiniz. Bu taklit ruhu çocuklarda bilhassa kuvvetlidir, her şeyi daha kolay tasavvur ederler, canlarının istemesi kâfidir. Hâlbuki bir şairi yahut edibi hor gören delikanlının onun tarz ve üslubunu taklit etmesi zordur.

Bu kadar yazdım, dostlarımla isimlerinden başka bir taraflarını hâlâ zikretmedim. Sevinç ve ıztırapları benimkilerle sıkı sıkıya ilintili olduğundan artık biraz tafsilata girme vaktidir. – Birinin adı Gustav Krug yahut tam adıyla Clemens Felix Gustav Krug idi, 16 Kasım 1844 doğumluydu. Naumburg’daki temyiz mahkemesi azası büyük musikişinas ve üstat Herr Krug’un oğluydu. Babası aralarında birkaç sonat ve kuartetin de bulunduğu muhteşem bazı besteler yapmış. Azametli uzun boyu, ciddi ve zeki çehresi, saygın çalışkanlığı üzerimde müthiş bir etki bırakıyordu. Muazzam bir kuyruklu piyanosu vardı, beni öyle cezbederdi ki evin önünden geçerken sık sık durur, Beethoven’ın ulvi ezgilerine kulak kesilirdim. Mendelssohn-Barholdy’yle de, bir kez dinleme saadetine eriştiğim meşhur keman üstatları Müller kardeşlerle de çok iyi arka-

daştılar. Evlerinde sık sık seçkin müzikseverler toplanır, Naumburg'da sahne almayı arzulayan hemen her virtüöz Herr Krug'un referansını isterdi. Gustav işte böyle bir ailede yetişmişti. Elbette çocukluğundan itibaren musikinin verdiği zevklere yönlendirilmişti. Nitekim kemanda maharet kazanma zahmetinden erinmediği için keman çalmayı çarçabuk öğrenmişti. Müzik, sonraları öyle zaruri bir hal almıştı ki müzikten mahrum bırakılsa ruhunun yarısı elinden alınacak sanırdım. – Beraber defalarca müzikal seyretmiş, fikir teatisinde bulunmuş, önümüze geleni denemiş, birbirimize bir şeyler çalmıştık. Ama müzik haricinde, mesela kaledeki oyunlarda da çok iyi arkadaşlık ediyorduk, ateşli Rus taraftarıydı, Sivas-topol kuşatmasının gidişatıyla pek alakadar oluyordu. Kuşatmayla alakalı kitap ve harita alıyor, karşılıklı bilgimizi artırıyorduk. Kaledeki oyunlarımızda elindekileri hararetle savunur, nadiren kaybederdi. Her konuda manidar bir ısrarcılığı vardı, hoşuna giden bir işe başladı mı bitirene kadar rahat duramazdı. Bu huyunu bilhassa nota yazımı ve aranjmanında gösterirdi. Gelgelelim bazen fazla ileri gider, bir fikre inanmaya görsün direktir, haksızlığına ikna etmeye çalışmak beyhude olurdu. Amiyane şeylerle asla iştigal etmediğinden adeta biraz mağrur görünürdü. Onu yine de çok severim, kendisi de sevgime daima aynı muhabbetle karşılık vermiştir. Okul arkadaşlığımızın hemen hiç kesintiye uğramayışı bilgilerimizin eşitliğinin belig bir nişanesidir... – Diğer arkadaşımın adı Eduard Wilhelm Pinder, 6 Temmuz 1844 doğumlu. Babası Naumburg'da kraliyet temyiz mahkemesi azasıydı, pek latif bir mizacı vardı. Güngörmüş tavırlarıyla kendini herkese sevdiren, dini bütün Hristiyanlığı hürmet ve tazim görürdü. Şenlik vesilesiyle Naumburg'da bir araya gelen ilahiyatçılar evinde toplanıp görüşürlerdi. Misyonerlik ve yardım derneklerinde müdürlük yapar, faal sevgisiyle bazı papazlardan bile daha çok etki gösterirdi. Keza Naumburg'un güzelleştirilmesi için durmak nedir bilmez, gösterdiği zahmetler herkesçe bilinir ve takdir edilirdi. Aile hayatında daima evine sadık bir babaydı, işiyle alakalı sorumluluklarını örnek bir itinayla yerine getirirdi. Fakat serbest zamanlarında ailesini sanat ve edebiyat sahasındaki en mühim eserlerle bizzat tanıştırır, isa-

betli bakışı bunların güzelliğini birkaç zekice lafla hakiki ışığı içerisinde gösterirdi. – Wilhelm tabiatı icabı epey hastalıklı olduğundan ebeveyni onun için sürekli korkar ve endişelenirdi, çok dikkat göstermek hakikaten şarttı. Ama bedenindeki tüm hastalıklara rağmen zihni bir o kadar daha açıktı. Hemen her zaman beraber çalışırdık, düşünce ve fikirlerimiz de bu sebepten epey örtüşürdü. Daima beraber gezer, beraber oynar, ayrı yaşayamazdık. Wilhelm, Gustav’tan çok daha mülayim, hatta onun tam zıddı olduğundan her ikisiyle kurduğum ilişki de çok işime yaramaktaydı. Karar vereceği zaman hep temkinli davranır ama verdi mi tuttuğu yoldan sessiz sakin gider, hedefe varana dek durup dinlenmezdi. Öğrencilikteki çalışkanlığı daima örnek olmuş, bütün öğretmenlerin gözüne girmişti. Kimi zaman bazı teşebbüslerimize pek alaka göstermiyor gibi görünse de insanı tek yanıltan, merakını dışarıya şiddet ve heyecanla yansıtmamasıydı. Belki manen Gustav’takinden bile daha esaslı yaşıyordu. Bana ve münasebet kurduğu herkese karşı sergilediği sevecenlik onu herkese yakınlaştırır, esasen kimse ondan nefret etmezdi. İlerleyen zamanlarda şiir merakımız artınca birbirimiz için hepten vazgeçilmez olduk, sohbet edecek konumuz hiç eksik olmazdı. Şairler ve edipler hakkında, edebiyat sahasındaki yeni neşriyat hakkında fikir teatisinde bulunur, müşterek planlar kurar, yazdığımız şiirleri birbirimize verir, içimizi tam manasıyla açmadan rahat edemezdik. – İşte arkadaşlarım bunlardı, yaşımızla beraber dostluğumuz da hep ilerledi. Hakiki dostlara sahip olmak sahiden de yüce ve asil bir şey, Tanrı yanımıza aynı hedefe ulaşma gayretinde olan refikler katarak hayatımızı kayda değer anlamda güzelleştirmiş. Cennetteki Tanrı’ya bilhassa benim şükretmem lazım, zira dostlarım olmasa Naumburg’u memleket olarak belki asla benimseyemeyecektim. Buralı dostlar edinince şehirdeki hayatım da kıymet kazandı, ayrılmaya mecbur kalmak içimi çok acıttı. Çünkü üçümüz aslında tatil zamanları hariç hiç ayrılmıyorduk, tatil deyse annem ve kız kardeşimle çoğunlukla seyahate çıkıyorduk. Ekseriyetle Pobles’e gidiyorduk fakat bir defasında Plauen’deki halamların arzusunu isaf edip birkaç hafta orada kaldık. Plauen’deki zengin fabrikatörler akrabamız olduğun-

dan orada kaldığımızda epey rahat ediyorduk. Ayrıca Plauen güzel bir şehirdir, hemen hepsi arduaz çatılarıyla heybetli bir manzara arz eden yeni binalardan müteşekkildir. Büyük bir yangınla şehrin üçte biri kül olduğundan çok geçmeden her taraf tekrar imar edilmiş, Plauen daha da güzelleşerek küllerinden yeniden doğmuştur. Rahmetli amcacığının papazlık yaptığı Nirmsdorf'taki tatilimiz de hâlâ hatırımdadır. Ay ışıklarının akşamleyin yatağıma düşüşünü, altuni çayırların gümüşü ışıltısını karşımda görüşümü, yengem Auguste'nin bunun üzerine, "Ay doğdu, yıldızlar altın gibi parlar" vs. deyişini de pekâlâ hatırlarım.

Ah, o günleri asla unutmayacağım.

Şimdi biraz da şiirlerimin ikinci dönemini anlatayım, akabinde Naumburg'a şöyle bir bakarız. İlk nazımlarımda şekil ve muhtevaca beceriksizlik ve hantallık olsa da ikinci dönemde süslü ve parlak bir dille konuşmaya çalıştım. Ama narinlik naza, yaldızlı lisan tumturaklı laflara döndü. Hepsinde de eksik kalan asıl meseleydi, fikirdi. Bu bakımdan ilk dönem ikincinin çok fevkindedir, böylelikle insanın dikiş tutturamayınca ifrat ile tefrit arasında nasıl bocaladığı, sükûneteyse ancak altın değerindeki vasatta erişebildiği anlaşılmaktadır.

Bu kadar konuşmak yeter, haydi, biraz da şehirde seyre çıkalım. – Şu güzelim Jakob Kapısı'ndan içeri bir girelim. Antika evlerin olduğu güzel ve geniş caddeyi aşağı doğru yürüyünce çarşıya varılır. İşte, hemen karşında belediye binası. Ne kadar büyük! Nasıl da geniş! Dört cephesi neredeyse dört cadde teşkil eder, küçük kulesi kasvetli kasvetli yukarı uzanır. Şu koyu gri renk, şu arkaik cumbalar her bakışımnda içimi haşyetle doldurur. Gözlerini sağa çevir, ortada yeşil bir ev! İşte Pinder'in kaldığı yer! Kruglar da, binanın sahibi büyükanneleri hanımefendi de burada ikamet ederler. Vaktiyle Büyük Frederik burada konaklamış, keza Napoléon da, onun zamanından kalma büyük bir kartal hâlâ yerinde duruyor. (Işıklı bir resim! Aklınıza kuş gelmesin! Zira Napoléon da böyle kâğıttan bir kartala benzerdi. Arkasındaki ışıkları kaldırıncaya sefil bir kâğıttan ibaret kalır, bir kenara sokuşturulurdu! –)

* 18. yüzyıldan meşhur bir Alman şarkısının başı –çn.

Belediyenin soluna bakınca şehrin heybetli kilisesinin upuzun göğe yükseldiğini görürsün. Kilisenin önüne bir bak, acınacak halde bir bina! Ah, keşke yıksalar, ibadethanenin manzarasını kapamıyor mu zaten?! – Kilisenin arkasında iki yüksek sivri çatısı çarşıya sarkan kraliyet bölge mahkemesi. Kilisenin yanından geçelim, bir dahaki sefere daha yakından inceleriz. Priester Sokağı'nı arşınlayalım! Hemen baş tarafta erkek rüştiyesi. Durumu artık gayet parlak, bunu da en çok müdürü, muhteşem Doktor Neumüller'e borçlu. Bitişğinde de başpapazlık makamı. Gelgelelim Başpapaz Jahr Efendi'nin Eisleben'e tayini çıktığı, kendisi de verilen vazifeye icabet ettiği için makamı boş; yeni din adamımız Başpapaz Hammer Efendi'yi sabırsızlıkla bekliyoruz. Binanın yanında sair papaz meskenleri mevcut, sonra bir boşluk, orada da ev sahibimizin arazisi başlıyor. Büyük bir kapıdan geçince müstemilatıyla beraber avluya varır, tâ ön cephesi Neugasse'nin köşesini oluşturan konuta ulaşana dek ilerleriz. Yoldan aşağı inmeye devam edersek karşımıza az sonra Belediye Başkanı Rasch'ın yüksek ve güzel binası çıkar. Sokağın sonunu şu an Başkan Koch beyefendinin işgal ettiği heybetli başkanlık konutu teşkil etmektedir. Bunların sağ tarafında kibar bir ev; içine sık sık girmiş, her çıkışında bilgilerim biraz daha artmış olarak evime dönmüşümdür. İşte burası Herr Weber'in enstitüsüdür. Bu kıymetli adam yakınlardaki Aziz Othmar Kilisesi'nde papazlığa atanmıştır ama okuldaki görevine de devam eder, şu farkla ki bu işi artık makamında yapmaktadır. – Devam edelim! Bu evin önünden Salztor'a kadar çemenzarlar, öbek öbek ağaçlar uzanır. İki yanındaki nöbetçi kulübeleri sade Dor sütunlarla bezenmiştir ve heybetli bir manzara sunarlar. Biraz yukarda gene çok şık bir çift ev görünür. İkisi de yakın zamanda inşa edilmiştir. Salz Caddesi'nin başını teşkil ederler. Bunları bir kenara bırakıp demin bıraktığımız yoldan ilerlersek Linden Caddesi'ne varırız, ortasında iki yanına ıhlamur dikilmiş bir yol vardır. İlk çeyreğinde gitgide yokuşa vurur ve tepede Stein Yolu ile Herren Sokağı bağlantısını kurar. Kasvetli arkaik binalarıyla söz konusu sokağı Pinderlerin evi de orada bulunduğu için ayrıca zikredeceğim. Domrich Kitabevi de aynı sokaktadır. Belediye binasının bu yolda yer alan

kısmından da bahsedeceğim, zira içinde sık sık konserler, balar verilmekteydi. – Peki, şimdilik yeterince gezindik, daha fazlası bir dahaki sefere.

İsa'nın Urûcu günü şehir kilisesine gitmiş, müthiş koro-
nun Messias'tan Halleluja'yı okuyuşunu dinliyordum. Koro-
ya katılmalıyım dedim, zira İsa Mesih'in meleklerin bu sevinç
şarkısının çağıltısı altında göğe yükseldiği doğuyordu içime.
Derhal benzer bir beste yapmayı ciddi ciddi kafaya koydum.
Kiliseden hemen sonra işe koyuldum, meydana getirdiğim
her yeni akora çocuklar gibi seviniyordum. Bu işi yıllarca
sürdürmenin çok faydasını gördüm, seslerin düzenini öğre-
nerek yüzünden çalmamı da biraz geliştirdim. Karaladığım
top top nota kâğıtlarına acımamamın bir sebebi de işte budur.
Yine aynı sebepten bütün modern müziklere ve klasik olma-
yan her şeye karşı müthiş bir nefret uyandı içimde. Mozart ve
Haydn, Schubert ve Mendelssohn, Beethoven ve Bach, Alman
müziğinin ve benim dayandığımız yegâne kaideler işte bun-
lardı. O zamanlar birçok oratoryo da dinlerdim. İnsanın yü-
reğine dokunan *requiem* bunların ilkiydi, hele şu "Dies irae,
dies illa" sözleri yok mu, nasıl da iliklerime işliyorlardı. Asıl
şu cennetten inme Benedictus!! – Sık sık provalara giderdim.
Ölü ayini çoğunlukla kilise yılının son pazarı yapıldığından
sisli güz akşamlarına denk gelirdi. Katedralin mukaddes loş-
luğunda oturur, ulvi ezgileri dinlerdim. Burada muhteşem
müzik müdürü Wettig'i anmam şart, hem orkestra idaresinde
hem bestekârlıkta baştan ayağa şayanı takdir bir musikişinas-
tı. Küçük şapelinin örnek bir intizam içinde tutar, şan dernek-
lerinin korolarını mükemmelen çalıştırır, aynı zamanda da
Naumburg'daki en iyi hoca sayılırdı. Sâbık bir opera sanatçısı
olan refikası da musiki temsillerini güzelleştirmeye epey kat-
kıda bulunurdu. Naumburg'da Wettig'den başka iki müdü-
rümüz daha vardır: Eski şan derneğinin orkestra şefi Otto
Claudius ki nefis bir bestekâr ama pek kibirli ve mağrurdu,
bir de şehir korosunu idare eden Fuckel. – Ayrıca Händel'den
Yehuda Makabi'yi, bilhassa da Haydn'ın şaheserini dinledim.
Sonra Mendelssohn'un narin ve hassas yaz gecesi rüyasının
temsiliinde de bulundum. Ne harika uvertür! Elfler mehtaplı
gümüşü gecede adeta oyun halkası kurmuşlardı! Neyse, an-

latmaya devam edeyim, çünkü benim için önemli bir devir başlıyordu. – Liseli olmuştum –!! Cana yakın, iyi kalpli bir adam olan Müdür Förtsch’e kaydımız yaptırılmıştı, imtihan edilip lise ikinci sınıfa yerleştirildik. Mektep binasına açılan küçük kapıdan ilk geçişimde yaşadığım tereddüt hâlâ hafızamdadır. Gerçi her şeyi zihnimizde çok daha fena canlandırmıştık ama yaşadığımız hoş hüsrana arzulanan başarıyı getirmişti. Sınıfın hocası Herr Dr. Opitz’ti, kendisine Doktor Oë, göz deviren veya şair denmesinin sebebi de herhalde gariplikleri olacaktı. Keza şu mısra da:

Opitz terribili sonitu oë, oë! ister galiba! dixit!

Ama daima bilgilerimizi arttırmak gayreti içindeydi, muhtemelen muazzam bilgili biriydi, gelgelelim anlattığı konuyu öğrenciye açıklayacak kabiliyeti yoktu. Fakat canımı en çok yakan dördüncü sınıfa kadar devam eden acınacak sefillikteki din dersi olmuştur. Ama şunu da ekleyeyim: İkinci sınıfa geçince ikinci sınıflıların gururu da belirdi. Gariptir, biraz ilerleme kaydetmeye, bir basamak yukarı çıkmayagörelim mizamızda hemen bir oturluluk arayışına gireriz. Buna en belirgin üçüncü sınıflarda rastlanır. Yüksek sınıfların arasına kabul edildiklerini sanırlar, birçoğu da puro ve bastonla ortalığa çıkıp akranlarından sıyrılmayı imtiyaz sayar. O gün bugündür oğlan çocuğunun bu nesnelerden hakiki bir zevk alabileceğini düşünemem, bence her ikisi de kibirden ibarettir.

Naumburg’daki yaşayışımız şimdiye kadar dupduru bir ırmak gibi bulanmadan akıp geçmişti. Gelgelelim akıntı aniden karar vermişti, tabiatla kudurmuş bir fırtınadır dolanıyor, sağanak yağış karanlık suları kabartmış, köpürte köpürte coşturuyordu. – Auguste halacığım Röcken’deyken de başını hastalıklardan bir türlü kurtaramazdı ama keyifsizliği Naumburg’da feci seviyelere vardı. Nice hekimler geldi, hastalığın sebebini belirleyemediler, bir tek akciğerlerde bir değişim olduğundan emindiler. Verilen ilaçlar kâr etmiyor, halacığım eriyip gidiyordu. Yazın en sıcak günleri de bastırmıştı, Pobles’te yaşayan Edmund amcam beni dedemlere götürmek istedi. Halacığım da dâhil herkesle vedalaştım. Hatırlarım da o ağladıkça ben de ağlamıştım. Onu son görüşüm olmuştu. – Postacı bir gün Pobles’e gelip bir mektup getirdi. Haberleri

korka korka bekliyordum. Baş tarafı duyunca dışarı çıkıp hüngür hüngür ağladım. – Birkaç gün sonra Naumburg’a gittiğimde çoktan defnedilmişti. – Teşrih eden hekimlerin kanatınca hayatına son veren siyah hastalık olmuştu. Akciğerlerden bir tanesi tamamen eriyip gitmişti. – Gariptir ben yokken halam, sekiz ay sonra da kız kardeşim yokken büyükannem öldü. Birçok çocuğunun acısını gören bu sevimli ve muhterem ihtiyarın, son ölüm vakasıyla yüreği dağlanmıştı. Derin matemi içerisinde, Auguste’m! Auguste’m! diye inim inim inliyordu. – Çok zaman geçmedi ki o da peşinden gitti. – 82 yaşındaki H. Hunger’in cenazesinde hazin hazin, yakında kavuşacağız, demişti. Auguste halamın ölümünden sekiz ay sonra bir sabah aniden fenalaştı. Yavaş yavaş hafif bir uykuya daldı, aziz hayatı için hiçbirimizin pek ümidi kalmamıştı. Annem Pobles’te bulunan Lisbeth’e derhal haber saldı. Akşama geldiğinde sevgili büyükannemiz artık hayatta değildi. Öğlen ikide hafiften uykuya dalmıştı. Ne kadar ağladığımı bir gökteki babamız bilir. – Naumburg’da herkesçe sevilip sayıldığından tabutu çelenk ve haçlarla süslenip bezenmişti. – Büyük bir kayıp yaşadığımızda unutmak için çabalamak yerine zihnimizde elden geldiğince canlı tutmamız insan yüreğinin garip davranışlarındandır. Sanki sık sık anlatmakla acımıza adamakıllı teselli bulmaktayızdır. – Bu zaman zarfında üçüncü sınıfa da geçtiğimden henüz bahsetmedim. Üçüncü sınıftaki hocamız Herr Doktor Silber idi, hoca olarak pek ısındığım bir adamdı. Esprili ve akıcı konuşması ve insan varlığının bütün alanlarında baştanbaşa esaslı bir şekilde edildiği dört bir yanı ısıtan bilgileriyle Opitz’in önüne geçmesi bizi çok memnun ediyordu. Hem onun, berikinde hepten eksik kalan bir kabiliyeti de vardı, öğrencinin dikkatini yakalar, bırakmazdı. İlk Yunanca derslerimizi ondan aldık fakat çok zorlanmıştık. Bizzat yazmaktan da hoşlanmama rağmen şiirler bana çok zahmet veriyor, zorluk çıkarıyordu. Esasen başlarda çok çalışmamız gerekti, hatta hatırlarım, çoğu zaman 11, 12’ye kadar (kıştı) çalışırdım, sabahın beşinde de tekrar kalkmam icap ederdi. Bu ilk dönemi yeni evde geçirdim. Büyükannemin ölümünden sonra ayrılmayı daha yerinde bulduk, böylelikle Rosalie halamdan farklı bir konuta geçecektik. Papaz

Harseim'in karısının evini bulduk, kız rüştiyesinin çalışkan ve görevine sadık bir hocasıydı. Şık binaların yanı başında çardakları ve meyve ağaçları olan geniş bir bahçe vardı. Taşındığımızda yaz tatiliydi. Yeni piyano da ilk kez yeni evde çalındı, zaten ancak iki gün önce satın alınmış, eskisi de Rosalie halama kalmıştı. Bahçe kapısının hemen karşısında Papaz Richter Efendi'nin vazife yaptığı Maria Magdalene Kilisesi vardır. Geçenlerde tekrar genişletilip zarif duvar tablolarıyla bezenmiş. Pencerelerimizden bakınca pek hoş bir manzaramız vardı. Sık yapraklı ağaçların olduğu yol, biraz ötesinde Spechsart üzüm bağları, sağında kadim Maria Kapısı ve Kulesi. Bilhassa güzün haşın rüzgârlar ağaçların yapraklarını dökünce yangınları ve çeşit çeşit havai fişekleri açık seçik görülebilir, bağcıların sevinişlerini, bir şeyleri atışlarını, vuruşlarını duyardık. Yazın da her sabah kulağa pek hoş gelen askerî müziğin tadını çıkarırdık. Bu hususta önceki konutumuzda yaşadığım bir şey daha geliyor aklıma. Sevgili kralımız da Naumburg'a gelerek şeref vermişti. Büyük hazırlıklar yapılmaktaydı. Mektepli gençler siyah beyaz kurdelelerle süslenmiş, hükümdarlarının gelişini bekliyorlardı. Saat 11'de biz de çarşıdaki meydana gitmiştik. Tepemize yavaş yavaş yağmur yağmaya başlamış, gökyüzü kararmıştı ama kral bir türlü gelmiyordu. Saat on ikiyi vurdu, kral gelmedi, çoğu çocuk acıkmaya başlamıştı. Bir daha yağmur yağdı, bütün caddeler çamura bulandı. Saat biri vurdu, sabırsızlık zirveye ulaşmıştı. Nihayet saat ikide çanlar aniden çalmaya başladı, sema neşeyle kımıldanan kalabalığa gözünde yaşlarla gülümsüyordu. Arabaların tıkırtısını duyduk, şehirde gür "Hurra" nidaları yankılandı. Sevinç çılgınlıklarıyla şapkalarımızı savuruyor, aza- zımız çıktığınca bağırıyorduk. (Bütün Naumburg esnafı Jakob Kapısı'ndan Herren Caddesi'ne kadar bayraklar ve tören kı- yafetleriyle donatılmıştı.) Şen rüzgâr çatılardan sarkan sayısız bayrağı harekete geçirdi, tekmil çanlar uğuldadı, mahşerî ka- labalık bağırıyor, çağırıyor, arabaları resmen katedrale doğru ittiriyordu. Kilise nişlerine saçlarında çiçeklerden taçlar, be- yaz elbiseli çok sayıda kız çocuğu dizilmişti. Kral arabasından indi, hazırlıkları övdü, kendisi için hazırlanan ikametgâha yöneldi. Akşam bütün şehir aydınlatılmıştı. Caddeler muaz-

zam sayıda insan kaynıyordu. Belediye binasındaki ve katedraldeki çelenk piramitlerine tepeden tırnağa fenerler asılmıştı. Binaları süsleyen birçok ışıklı resim vardı. Katedral meydanında havai fişekler atılınca kasvetli katedral karşımızda sık sık hayaletvari ışıklarla belirir oldu. Ertesi sabah Wethau'da manevra yapıldı. Böyle bir şeyi ilk defa gördüğüm ve o sıralar bu tür işlere pek meraklı olduğum için hızlı dönüşler, hücum ve ricatlar hoşuma gitmişti. Şunu da eklemem lazım ki kral güzel katedralimizi gezip sonradan iki yeni resimli pencere gönderdi, gelgelelim eskilerinin çok gerisindeydiler. – Bir şey daha: Gustav bir gün yanıma gelip heyecanlı tavırlarla, Sivas-topol'un alındığını haber verdi. Tüm şüpheler dağılınca hid-detimiz, "Malahof Kulesi'ni nasıl daha iyi savunamazlar," diye Ruslara karşı âni bir öfkeye döndü. Lafın kisası, sinirden küplere biniyorduk. – Yeni konutumuza çok geçmeden alıştık. Bununla beraber hiçbir tatilde seyahate çıkmayı ihmal etmiyorduk. Çoğunlukla Pobles'e gidiyorduk: Cana yakın, ciddi, aynı zamanda da neşeli dedem, gülyüzlü büyükan-nem, amcalarım ve halalarım, en başta da evde hüküm süren gerçek Alman rahatlığı bizi her defasında cezbedip gönlümüzü ısındırıyordu. En çok dedemin çalışma odasında bulunmaktan haz alıyordum, eski kitapları ve dergileri karıştırmak en büyük zevkim olmuştu. Leipzig yakınlarındaki Schöne-feld'e yaptığımız seyahat de bazı bakımlardan çok hoşuma gitmişti. Hele de her gün Leipzig'e gidip kitap ve nota satıcı-larını ziyaret edişlerim, Auerbach'ın Mahzeni gibi tuhaflıkları görüşüm, işte bunlardan çok zevk alıyordum. Esasen hedefim olmadan, yolları bilmeden gelişigüzel yürümek çok güzeldi. Sonra o güzel park, sevimli bahçe, banyo, hepsi de çok hoş değil mi? Bir defasında Teutschenthal'e de gitmiştik, Halle yakınlarında bir köydü. Hemen her gün Eisleben dolaylarındaki tuz gölüne gidip yüzüyorduk. Ah, yazın ılık sularına kendini bırakmak nefis. Bunu özellikle de sonraları yüzmeyi öğrenince fark ettim. Akıntıya takılıp hiç zahmete girmeden yumuşak med dalgalarıyla kayıp gitmek, daha sevimli bir şey düşünülebilir mi? Yüzmeyi yalnızca hoş bulmuyorum, tehli-kelelere karşı çok faydalı, vücuda kuvvet ve ferahlık verici. Ço-cuklara ne kadar tavsiye edilse az. Yerini kışın buz pateni alır.

Kanatlanan ayaklarla kristal sathın üstünde kaymak adeta olağanüstüdür. Bir de ay gümüşü ışıltılarıyla eşlik ederse buz üstünde geçirilen böylesi akşamlar büyülü gecelere benzer. Etraftan çıt çıkmaz, sessizlik bir tek buzun çıtırtısı ve patencilerin sesleriyle bozulur, yaz gecelerinde boşuna aradığımız azametli bir tarafı vardır. Bununla beraber Noel bayramı senenin en mesut akşamıdır. Uzun zaman mest olurcasına bir sevinçle bekledim ama son günler sabrım tükenmişti. Dakikaları sayıyordum, yılın hiçbir günü bu kadar uzun gelmemişi. Gün gelip de hasretim depreştiğinde derhal Noel notu yazıp kendimi resmen kapının açılıp karşımıza ıslıl ıslıl Noel ağacının çıktığı o âna koyuşum pek acayıpti. Küçük bir armağan yazısında şunları kaleme almıştım: "Tepesini bir meleğin süslediği çam ağacı, Tanrı'nın bizzat başına taç olduğu İsa'nın soyağacını işaret ederek karşımızda nasıl bir ihtişam saçar! Öbek öbek ışıklar insanlar arasında İsa'nın doğumuyla peyda olan aydınlığı temsil ederek nasıl da parlar! Al yanaklı elmalar cennetten kovuluşu hatırlatırcasına gülüşleriyle nasıl da aklımızı çelerler! İşte! Ağacın köklerinde beşikteki İsa bebek, etrafında Yusuf, Meryem ve ona secde eden çobanlar! Hele de bakışlarını canugönülden bir güvenle yavrucağa atfedişleri! Keşke biz de nefsimizi Tanrı'ya böyle büsbütün feda edebilssek!" – – – İhtişamı aynı ayarda olmasa da doğum günü şenliği de benzerdir. Fakat Noel'deki gibi neşe dolu olmayışımız nedendir? İlkin, Noel'i diğer bayramların, şenliklerin üstüne çıkaran ehemmiyet burada eksiktir. Ayrıca Noel sadece bizi değil zengin fakir, küçük büyük, avam havas bütün insanlığı ilgilendirir. İşte duygumuzu yükselten de herkesteki bu sevincin ta kendisidir. İçini herkese açabilirsin, zira herkes seninle beraber beklemededir. Sonra şunu da dikkate almalıdır ki gece saatleri düşünüldüğünde ruh geceleyin çok daha heyecanlıdır, ayrıca bu bayrama gösterilen tazimde fevkalade bir ciddiyet de vardır, dolayısıyla Noel yılın adeta tepe noktasını teşkil eder. Doğum günü daha çok aile şenliğidir, Noel ise bütün Hıristiyanlığın bayramı. Yine de şerefime tertiplenen bu günü çok severim. Sevgili kralımızın doğum günüyle aynı güne denk geldiği için sabahleyin askerî müzikle uyanırım. Hediye merasimi bitince kiliseye gideriz. Vaaz benim için ya-

zılmamışsa da olabilecek en iyi manayı çıkarmaya çalışır, kendi üstüme uygularım. Sonra büyük mektep şenliği için toplanırız. Hocalardan birinin çoğunlukla sıkıcı olan konuşmasından sonra birçok öğrenci kendi kompozisyonlarını okur, mükâfat olarak da birkaç kitap alırlar. Bitişte samimi bir memleket şarkısı ile *Director concilium dimisit* söylenir. Keyif alacağım zaman işte şimdi başlıyordu. Arkadaşlarım geldi, öğleden sonrayı hep beraber neşeyle geçirdik. – Şimdi, şiirlerimin üçüncü dönemine geçmeden önce müzik hakkındaki fikirlerimi ilave etmek isterim (veciz sözlerle).

Müziğe Dair

Tanrı bize müziği *ilkin* yücelere yükseltilmemiz için vermiştir. Müzik bütün vasıfları içinde toplar, insanı yüceltebilir, oyalayabilir, neşelendirebilir, hatta yumuşak ve hazin sedalarıyla en ham ruhu bile yontabilir. Ama asıl gayesi fikirlerimizi daha yüce kademelere taşımaktır, bizi yüceltmek, hatta sarsmaktır. Bilhassa kilise müziğinin amacı budur. Gelgelelim müziğin asıl gayesinden gitgide uzaklaşması üzüntü vericidir. Koraller de bu cümledendir. Ama artık öyle koraller var ki hantal ezgileriyle eskilerin kuvvet ve kudretinden muazzam sapmalar göstermektedir. Fakat sonra ruh neşelenir, mağmum düşünceler tard edilir. Haydn'ın sade melodilerini duyup da dupduru ve sakın bir huzura kavuşamayacak olan var mıdır! Ses sanatı seslerle, nazmın kelimelerine göre daha etkili hitap edip kalplerimizin en gizli kıvrımlarına sızar. Fakat Tanrı'nın bahsettikleri ancak doğru ve hikmetli kullanıldığında nimete dönüşür. Nitekim teganni, varlığımızı yüceltip iyiye ve hakikiye ulaştırır. Fakat müzik yalnız keyif amaçlı veya millete kendini göstermek için kullanılırsa yazık günah olur. Oysa işte buna çok sık rastlanmaktadır, modern müziğin hemen tamamı bundan izler taşır. Hakikaten üzücü bir başka tecelli ise zamane bestekârlarının çoğunun karanlık notalar yazma çabalarıdır. İşin erbabını belki mest edecek böylesi sanatkârane musiki cümleleri sıradan insanın kulağına girmeyi beceremezler. Bilhassa bir Liszt'in, bir Berlioz'un şu geleceğin müziği dedikleri eserleri alabildiğine garabetler sergilemeyi

matah bir şey sanır. Müzik ayrıca latif bir eğlence sunup meraklısı herkesi can sıkıntısından korur. Müziği küçümseyenleri hayvan mesabesinde ruhsuz mahlûklar olarak görmek şarttır. Tanrı'nın bu en muhteşem ihsanı daima hayat yolundaki refikim olmuştur, müziği sevebildiğim için kendimi talihli saymalıyım. Bize bu güzel zevki bahşeden Tanrı'ya hamdusenalar olsun.

Şiirlerimin üçüncü devresinde birinci ile ikinciye, yani sevimlilik ile kuvveti birleştirmeye çalıştım. Ama ne kadar başarımışımıdır, kendim de bilmiyorum. Bu devre 2 Şubat 1858'de başladı. Zira bu tarih anneciğimin yaş günüdür. Çoğunlukla küçük bir şiir derlemesi hediye ederdim. O gün itibarıyla nazımda daha fazla çalışıp şayet mümkün olursa her akşam bir şiir yazmayı kafaya koydum. Bu niyetimi birkaç hafta boyunca hayata geçirebildim, zihnimin yeni bir mahsulünü önümde her görüşüm bana büyük zevk veriyordu. Bir defasında olabildiğince basit yazmaya da çalıştım ama çok geçmeden boş verdim. Mükemmel olacak şiir elhak alabildiğine sade olmalıdır, gelgelelim her bir kelimedede hakiki şiiri de bulmak lazımdır. Deyim ve sembollerle kaplı fikirsiz şiir kıpkırmızı elmaya benzer ama içi kurtludur. Şiirde deyim namına bir şey olamaz, çünkü çok fazla deyim kullanmak bizzat bir şeyler yaratmaya kadir olmayan aklın göstergesidir. Hadizatında eser yazarken bilhassa fikri dikkate almak lazımdır, üsluptaki ihmalkârlık fikir karmaşasından daha kolay affedilir. Örnek isterseniz billur gibi ve derin fikirler serdeden Goethe şiirlerine bakabilirsiniz.

Öz fikirlerden henüz mahrum gençlik fikir boşluğunu pırıl pırıl ışıldayan üslubun ardına gizlemeye çalışır. Nazım bu hususta *modern* müziğe benzemez mi? Bundan da keza geleceğin nazmı ortaya çıkacaktır. Acayip acayip sembollerle konuşulacak, müphem fikirler anlaşılmazlığına rağmen kulağa ulvi gelen delillerle dolacak, hülasa Faust (ikinci kısım) üslubunda eserler yazılacak, tek farkla ki fikirler eksik kalacaktır. Nokta!!

Aşağıda şiirlerimin* fihristine yer veriyorum:

1855-1856

1. Doğum günü Şarkısı. "Ich bringe dir"
2. Deniz Fırtınası. "Eine drückende"
3. Mersiye. "Schweigend in der Ab."
4. Baskın. "Nachts um zehn Uhr"
5. Kurtarış. "Still neigte sich die"
6. Cyrius'un Gençlik Yılları. "Astyages der"
7. Deniz Kazası. "Ein Schifflein fährt"
8. Fırtına. "Ein Schauerregenfluth"
9. II Mutluluğun Geçiciliği.
10. Messinya Savaşları. "Schwarze Wolken"
11. Andromeda. "Wer hat noch nicht von"
12. Cekrops. "Auf dem weiten grossen..."
13. Akşam Şarkısı.
14. Argonautların Seferi.

1857

15. III Doğum günü Şarkısı. "Lasst uns Gott"
16. 5 Şarkıda Alfonso. "Auf des Schlosses"
17. Dyrope. "O sieh diesen bläulichen See"
18. Koral. "Jesu, deine bittren Leiden"

I ve II'ye İlave

19. Leonidas ile Telakeus. "Melden will"
20. Ringgraf. "Ringgraf, ein Herr von"
21. Geceleyin. "Auf dem Meere ist"
22. Olimpos Tanrıları. "Seht Götter"
23. Sivastopol. "Auf der Südseite der"

1858

24. Doğum günü Şiiri. "Mit hoher Freude"
25. 5 Şarkıda Kış. "Es kommt"
26. Fırtına. "Es herrscht eine Schwüle"
27. Pforta'ya. "Bei Naumburg im"
28. Nereye? "Ihr Vöglein in den Lüften"
29. Deniz Fırtınası. "Ein Wetter nahet dumpf"
30. Tarlakuşu. "Wenn die Gesspitzen"
31. Sise. "Wunderbar Gebilde"

* Şiirlerin birçoğu kayıp olduğundan içeriklerine ulaşamadım, onun için başlıkları tercüme etmedim -çn.

Wilhelm'le beraber yeniden okula gittim ve hayli rahat bir imtihan neticesinde son sınıfa geçtim. Böylelikle artık hayatımın ikinci yarısının sonuna ulaşmıştım, şimdi de geri dönüp aradan geçen on üç seneye şöyle birkaç bakış atmaya cüret ediyorum. Yeni kitapla beraber son sınıftaki hayatım da başlayacaktır.

Geriye Bakış

Sevinciyle, hüznüyle, neşelendiricisiyle, gamlandırıcısıyla çeşit çeşit şeyler öğrenmiş bulunuyorum ama her ne olursa olsun Tanrı beni bir babanın zayıf çocuğu gibi emin yollara sevk etti. Başıma türlü dertler verdi ama hepsini muhteşem neticelere vardırان yüce kudretini haşyetle temaşa ediyorum. İçimden kendimi daima onun hizmetine adayacağıma söz verdim. Sevgili Tanrı niyetimi gerçekleştirmek için güç kuvvet versin ve hayatım boyunca beni korusun. Merhametine çocuksu bir safiyetle güveniyorum: Muhakkak ki o, dertlere duçar olmamamız için hepimizi koruyacaktır. O ne derse o olur! Mevla görelim n'eyler, n'eylerse güzel eyler; nimete de belaya da, varlığa da yokluğa da, hatta günü gelince hepimizi ebedi sevinç ve saadet için birleştirecek ölüme de eyvallah. Ey yüce Tanrım, cemalinle ferahnak et bizi ebediyen! Amin!!

İlk defterimi işte böyle kapattım, geriye dönüp baktığımda içim neşe doluyor. Büyük bir şevkle yazdım, yazarken hiç yorulmadım. Hayatın ilk yıllarını sonradan göz önüne getirip ruhun gelişimini görebilmek pek güzel şey. Burada anlattıklarım edebiyat ve şairane tezyinat olmadan hep aslına sadıktı. Eserin büyüklüğüne bakınca arada bazı ilavelerde bulunmuş yahut bulunacak olmam affedilecektir. Böyle daha nicelerini yazabilirdim!

Hayat bir ayna,
Bakınca kendini görmek,
Şöyle diyeyim ki,
Yapılacakların ilkidir!!

18 Ağustos 1 Eylül 1858 tarihleri arasında yazılmıştır.

Leipzig’de Geçirdiğim İki Yıla Bakış

17 Ekim 1865’ten 10 Ağustos 1867 Tarihine Kadar

İstikbalim beni tasalandırmamakla beraber epey belirsiz. Mazimle münasebetim de öyle, bütün itibarıyla mazimi çabucak unutuyorum, ancak mizacımdaki yumuşama ve sertleşmeler onu gerçekten yaşadığımı gösteriyor zaman zaman. Böylesi bir yaşam tarzında gelişim seyrinizi anlayamadan gafil avlanıyorsunuz, bunun faydaları olduğunu inkâr etmiyorum, zira mütemadiyen gözlemde bulunmak ve ölçüp tartmak mizacın saf tezahürlerini bozup gelişimine hafiften sekte vuruyormuş gibi görünür. Şüphesiz ki bazen hayatı böylesine şuurla idame ettirmenin yalnızca zahiren ve kısa bir süreliğine nahoş etkilerde bulunduğu hissi doğmakta içime. Piyade askerini düşünün, ayağını şuurulu olarak kaldırıp hatalarını gözden kaçırmaması emredildiği vakit ilkin bizatihi yürümeyi bile unuttuğundan korkar. Tek mesele onda ikinci bir tabiat oluşturmaktır, o zaman eskisi kadar serbest yürüyebilecektir. Bu kıssadan hisse almak kolay, aşağıdaki sayfalar benim o hisseyi aldığımı gösterecektir. Niyetim kendimi müşahede etmek; damdan düşercesine “bugün” diye başlamak için son iki yılın gidişatı hakkında peşinen söylemem gerekenler var. İki yıl! Şu yaşta! Her şey şu gencecik varlığı nasıl içine çeker, yumuşacık toprağa pençelerini bastıran neler vardır!

Bonn’dan firar edercesine ayrıldım. Dostum Mushacke gece yarısı Köln’den gelen buharlıyı bekleyeceğimiz Ren kıyısına gidişimde bana eşlik ederken böylesine güzel bir semti, çiçek gibi bir memleketi terk etmemi, bir yığın gençlik arkadaşından ayrılmamı gerektirecek hüznün duygularının esamisi okunmuyordu içimde. Hatta beni kaçıranlar bu sonunculardı. Eskiden sık sık yaptığım üzere iyilere sonradan adaletsizlik etmek istemem. Ama tabiatım, aralarındayken kifayet bulamadı, bizzat ben de fazla ürkekçe davranarak içime kapan-

mış, oradaki hareketlilikte bir rol oynayacak gücü bulamamıştım. Her şey üstüme yük oluyor, beni çepeçevre saran duruma hâkim olmayı beceremiyordum. İlk zamanlar şu yaman üniversiteli dedikleri kalıba girmek gayretindeydim. Bütün bu hareketliliğin üstüne tünemiş görünen şairane esintiye uçup gitmiş gözüyle baktığımdan ve sünger gibi içmek, gü-rültü patırtı çıkarmak, borç batağına girmek fiillerinin ortasından fıskıran dar görüşlü hamlığı da gördüğümünden yavaş yavaş infiale kapıldım, tabiatın sessiz zevklerini veya müşterek sanat tetkiklerini tatmak niyetiyle o içi boş zevklerden kaçmaktan giderek daha çok hoşlanmaya başladım ama kaçıp kurtulmanın mümkün olmadığı bu çevrelerde kendimi gittikçe daha yabancı hissediyordum. Üstüne bir de geçmek bilmeyen romatizma ağrıları geldi; ilim adına hiçbir kazancımın olmadığı, hayat adına elime geçenlerin azıcık kaldığı ama uçan kuşa borçlandığım hissi de içimi feci sıkıyordu. O rutubetli ve yağmurlu gecede buharlı gemide dikilip Bonn kıyılarını imleyen birkaç ışığın yavaş yavaş kayboluşunu görürken firardaymışım hissiyatına kapılmamı sağlayanlar işte bunlardı.

Tatili bu ruh halinin bıraktığı etkiler altında geçirdim. Bereket, son on dört günü dostum Mushacke'nin ailesinin evinde geçirmiştım. O sıralar Berlin'de mutsuzluk oyununu oynuyordum, mazi bakışlarımda hâlâ çok belirgin, getirdiği yükler de tüm ağırlığıyla omuzlarımdaydı, dolayısıyla şikâyet edip durarak arkadaşımı epey bezdirmiş olmalıyım. Elbette Bonn'daki üniversite öğrenciliği şartlarından duyduğum rahatsızlığı tâmin edip hele de Alman üniversiteli öğrenciler birliğini hırpalamaktan hiç geri durmuyordum. Yetmez gibi Liebig konserinde bu ırkın mensuplarıyla bir araya gelmeye mecbur kalmaktan çok utanmış, mecburi selamlaşmadan sonra bütün akşam sessiz sedasız yanlarında oturacak kadar terbiyesizlik etmişim. Yine de içlerinden biri sorumluluk gereği beni birahanelerine davet edince dostum Mushacke'nin hatırına, icabet ettim ama ilk karşılaşmamızdaki sessiz ve soğuk tavrımı korudum, bilhassa az bira içmem ve sigaraya el sürmememle de terbiyem ve yaşayışına dair uygun olduğu pek söylenemeyecek bir intiba uyandırmış olmalıyım. –

O sıralar hiç, Berlin'e tarafsız bakıp takdir edecek durumda değildim, buna mukabil güzün ilk günlerindeki resimsi kostümüyle Sanssouci'nin ve Potsdam havalisinin üzerimde muazzam bir etki bırakması, içinde bulunduğum huzursuzluğa ve hoşnutsuzluğa uygun düşmekteydi. Bilhassa Viktoria Ti-yatrosu'ndaki bahçeyi tüm netliğiyle hatırlarım, hiç yeşilliği yoktu, ağaçları sıçan kuyruğu gibiydi, banklar, sandalyeler gelişigüzel üst üste yığılmıştı: Etrafındaki evlerin sivri çatılarının üstünde güz güneşinin ışıkları donuk, çatıların huşunetle yükseldiği gökyüzü solgun ve maviydi. Sohbetlerimiz de keyifsizliğimi arttırıyor, müthiş Mushacke'nin iğnelemeleri, üniversite idaresine dair fikirleri, Yahudi Berlin'e öfkesi, genç Hegelcilerin devrine dair hatıraları, kısacası perde arkasına çok bakmış bir adamın bedbin mi bedbin havası ruh halimi iyiden iyiye besliyordu. Anlayabildiğim kadarıyla hiç kabahatim olmadığı halde kapkara günler geçirdikten sonra bizzat karanlık gözlerle görmeyi o zaman öğrendim.

17 Ekim 1865 günü Leipzig'deki arkadaşım Mushacke'yle Berlin garına vardığımızdaydı. Önce rastgele şehrin içlerine daldık, gördüğümüz yüksek kuleli binalar, işlek sokaklar ve hareketli hayattan mutlu olmuştuk. Öğle vakti Reisse Lokantası'nda (Kloster Sokağı) dinlendik, siyahlı kırmızılı sarılı delikanlılardan buranın entelektüel havası da masun kalmamakla beraber kabul edilebilir gibiydi. Sonraları öğle saatlerinde muntazaman devam ettirdiğim gazete okumalarım burada başladı. O gün "yatak odaları" bulunan "nezih", hatta "zarif" oda ilanlarını vs. not aldık. Sonra, anlatılan ihtişama bakmaya koyulduk, o sokak senin bu sokak benim, o merdiven senin bu merdiven benim geziyorduk, ortalama olarak hepsi de son derece iğrençti. Bizi karşılayanlar nasıl kokular-
dı, bizden beklenen nasıl bir temizlikti! Neyse, sinirlenmeye ve şüphelenmeye başlamıştık, o yüzden de kiralık dairesi olan bir sahafı işimize yarar mı diye tereddütle takip etmeye başladık. Yol gözümüzde büyümeye başladı, adam "Blumen Sokağı" isimli küçük bir ara sokakta durup bizi binanın içinden bir bahçeye götürüp bitişikteki evde, sevimli ve çekimser bir intiba bırakan ve bir âlimi barındırmaya gayet müsait görünen iki göz oda küçük bir yer gösterdiğinde yorulmuştuk.

Neyse, fiyatta anlaştık: Artık Blumen Sokağı 4 numarada sahaf Rohn'un evinde kalacaktım. Arkadaşım Mushacke yan binada yer buldu. Sonraları da sık sık fark ettik ki benim ev seçimim daha isabetli olmuş. Aynı gün işlerimizi hallettikten sonra komşu binadaki kafeye gidip güzün nahoş havasına rağmen dışarıda oturarak öğleden sonrası çikolatamızı içtik, yeni yaşam mekânımızda vuku bulacakların beklentisi içerisindeydik.

Ertesi gün üniversite mahkemesine gittim, tam da üniversitenin armağan yazısı ve doktora unvanı tevcihleri dolayısıyla kutladığı bir güne denk gelmişim, yüz yıl önce Goethe'nin albüme kayıt düştüğü günmüş. Bu tesadüfi hadisenin üzerinde nasıl ferahlatıcı bir etki bıraktığını söyleyemem, Leipzig'de geçireceğim yıllar için hayra alamet olduğu kesindi, nitekim gelecek de hakikaten hayra alamet olmasını temin etti. Zamanın rektörü Kahnis büyük bir grup teşkil eden yeni kaydolacak bizlere dâhilerin garip yollar tuttuğunu, dolayısıyla Goethe'nin üniversite yıllarının bizim için asla örnek olamayacağını anlatmaya çalışıyordu. Bu yusyuvarlak, hareketli adamcağızın vaazına için için gülümseyerek cevap verip mutadı veçhile el sıkıştık ve grupça o siyah noktayı görmezden geldik. Akabinde kâğıtlarımızı verdiler.

Yaşadığım ilk sevindirici hadise yeni sahiline sağ salım varan Ritschl'in ilk kez sahne alışıydı. Akademik teamüllere göre ilk takririni konferans salonunda umuma açık vermesi gerekiyordu. Bonn'da yaşanan olaylarda sergilediği davranışlarından ötürü adı gazetelerde ve herkesin ağzında dolaşan meşhur adamı görmeyi merakla bekleyen niceleri vardı. Bu yüzden akademi camiası içeriği tıklım tıklım doldurduğu gibi arka tarafta, öğrenci olmadığı halde gelenlerin sayısı da epey çoktu. O sıra iri mantar ayakkabılarıyla salona adeta kayarak girdi, saire bakıldığında kusursuz, resmî bir kıyafet giymiş, beyaz bir de boyunbağı takmıştı. İçine girdiği yeni âleme şen şakrak gözlerle baktı, çok geçmeden yabancı olduğu bazı simaları da keşfetti. Salonun arkalarında uğraşırken aniden: "İşe bakın, Herr Nietzsche de buradaymış," diye seslenip hareketle elimi sıktı. Çok geçmeden Bonnlu öğrencilerden oluşan koca bir grubu etrafına toplamış keyfince sohbet ediyor,

öte yandan salon da gitgide doluyordu, akademinin kıdemli-leri de gelmişti. Bunu fark edince şen şakrak ve rahat tavırlarla kürsüye çıkıp filolojinin kıymet ve faydası hakkında Latince güzel bir nutuk irat etti. Samimi bakışları, sözlerindeki enerjik tazelik, tavırlarındaki tezcanlılık açıktan açığa şaşkınlık yaratıyordu. İhtiyar ve babayani bir Saksonyalının sonradan, “Değil mi ya, ihtiyar pek hararetliydi,” diye içini döktüğünü duydum. 1 numaralı amfideki ilk takririnde de mahşerî bir kalabalık vardı. Aiskhylos’un “Tebai’ye Karşı Yediler” tragedyası hakkındaki konferansına başladı, en önemli kısmını dinleyip not ettim.

Yeri gelmişken girdiğim dersler hakkında da bir not düşeyim. Her şeyden evvel tam tutulmuş tek bir defterim yok, olanlar sefil kırıntılardan ibaret. Bu düzensizliğimden ötürü zaman zaman endişe ve tedirginlik duydum ama nihayet burada da kurtarıcı formülü buldum. Esasen çoğu derste merakımı celbeden asla konu olmaz, akademi hocasının, hikmetlerini anlatış biçiminden ibaret kalırdı. Hevesle alaka gösterdiğim taraf usûl olurdu, zira üniversitelerde konuların ne kadar az öğrenildiğini, buna rağmen böylesi öğrenimlere ne kadar çok kıymet verildiğini görüyordum. Anlamıştım ki değiştirici etkinin yayıldığı nokta usuldeki kusursuzluk, metinlerin ele alınış tarzı vs. idi. Onun için kendimi, öğretme işinin nasıl olduğuna, bilim usulünün genç dimağlara nasıl nakledildiğine dikkat etmekle kısıtladım. Kendimi sürekli akademi hocalarının yerine koyup o açıdan bakarak meşhur hocaların uğraşlarıyla alakalı müspet, menfi yorumlarda bulunuyordum. Böylelikle üniversitelerde öğrenilenleri öğrenmektense daha çok nasıl hoca olunacağını öğrenmeye gayret ettim. Beni bunu yaparken ayakta tutan, günü gelince akademisyenden beklenen bilgilerden geri kalmayacağım şuuruydu, kendine has mizacıma güveniyordum, bilinmesi gerekenleri içten gelen dürtüleriyle kendi düzenince muhakkak bir araya getirecekti. Tecrübelerim de bu güveni şimdiye kadar haklı çıkardı. Hedefim, hakikaten tatbikî bir hoca olup bilhassa, gençlerde öğrendikleri ilme dair ne? nasıl? neden? sorularını göz önünde bulundurma kabiliyeti kazanmaları için sahip olmaları gereken oturlukluk ile farkındalığı uyandırmaktır.

Bu bakış açısında felsefi bir unsur bulunduğu gözden kaçmayacaktır. Genç adamın önce φιλόσοφον πάθος χαι ἐξοχήν denen hayret haline kapılması gerekir. Hayat, karşısında parçalanıp bulmacadan ibaret kalınca bilinmesi mümkün olana bile bile ama katı bir teslimiyetle sarılmalı ve bu koca alanda kabiliyetlerine uygun tercihlerde bulunmalıdır. Önce bu kanaate nasıl vardığımı anlatayım. Böylelikle Schopenhauer'in adı bu sayfalarda ilk kez geçecek.

Şahsi keyifsizlikler ve huysuzluklar normalde yalnız δυσχολία'ya meyyal gençlerde genel bir karaktere kolayca dönüşebilir. O sıralar bazı acı tecrübeler ve hayal kırıklıklarından ötürü hiç yardım almadan tek başıma boşlukta duruyordum, esaslarım, ümitlerim, hoş a gidecek tek bir hatıram yoktu. Kendime uygun bir hayat inşa etmek için sabah akşam çabalıyordum, bu niyetle beni Bonn'daki geçmişime bağlayan son destekleri de yıktım: O bağla aramdaki ilişkiyi kopardım. Dairemin hoş münzevilğinde kafamı toplamayı başardım, bulduğum tek arkadaşlar Mushacke ile Gersdorff'tu, kendi hesaplarına onlar da zaten aynı niyetleri taşıyorlardı. – Şimdi böyle bir durumdayken Schopenhauer'in şaheserini okumanın nasıl bir tesir bırakacağını gözünüzde canlandırın. Bir gün ihtiyar Rohn'un sahaf dükkânında bu kitabı buldum, hiç aşinalığım yoktu, elime alıp sayfalarını karıştırdım. Kulağıma, "Bu kitabı eve götür," diye fısıldayan cinin hangisi olduğunu bilmiyorum. Yine de kitap alımlarını aceleye getirmeme itiyadımın hilafına almış bulundum. Ele geçirdiğim hazineyle evde kendimi kanepenin köşesine atıp o enerjik ve kasvetli dehanın etkisine teslim ettim. Her satırı mahrumiyet, reddediş ve teslimiyet diye haykırıyordu, dünyayı, hayatı ve gön lümü dehşetengiz bir muhteşemlikle fark ettiğim bir ayna görüyordum. Sanatın ilgisiz ve tok, güneş gibi gözleriydi yüzüme bakan, hastalık ile şifayı, sürgün ile melcei, cehennem ile cenneti görüyordum. Kendimi tanıma, hatta kemire kemire yok etme ihtiyacı yapıştı yakama; o günlerden kalan faydasız yakınışlar, takdis edilmek için çaresizce başını kaldırışlar ve insanın bütün özünü yeniden şekillendirişlerle dolu huzursuz ve mahzun günlük sayfaları o âni değişikliğin hâlâ şahitleridir. Tüm vasıf ve gayretlerimi kasvetli bir kendini kü-

çümseyiş forumuna doğru çekerek nefsimi yönelttiğim nefret içerisinde gaddar, adaletsiz ve ölçsüz davranmaya başlamıştım. Fizikî işkenceler de eksik kalmıyordu. Nitekim kendimi aralıksız 14 gün boyunca gece ikide yatıp sabah tam altıda tekrar kalkmaya zorlamıştım. Asabi bir heyecan benliğimi ele geçiriyordu, hayatın ve boşluğun cazibeleri ile muntazam çalışma mecburiyeti karşı koymasa hangi budalalık mertebelerine ulaşırdım, kim bilir.

Filoloji derneğinin kuruluşu aynı döneme denk geldi. Bir akşam aralarında benim de bulunduğum çok sayıda eski Bonnlı öğrenci Ritschl'e davetliydi. Ev sahibimiz yemekten sonra bizi hararetle filoloji derneğinin temelinde yatan fikre sevk etti. Kadınlar yan odadaydı, böylelikle benzer derneklerin etkinliği ve nüfuzuna dair tecrübelerinden bahsedecek olan bu hayat dolu adamın söz tufanını bozacak bir şey kalmadı. Fikir dördümüzde yani Wisser, Roscher, Arnold ve bende yer etti. Tanıdıklarımız arasından seçtiklerimizi bir akşam derneğin kuruluşu için "Deutsche Bierstube" birahanesine davet ettik. Bir hafta sonra ilk olağan toplantımızı yaptık. İlk altı ayı başkansız geçirip her dernek toplantısının başında içimizden birini başkan tayin ettik. Ne kadar heyecanlı ve ölçsüz tartışmalar oluyordu! Her kafadan bir ses çıkarken bütün derneğe mâl olacak bir fikir çıkarmak ne kadar zordu!

İlk konferansımı vermek suretiyle filoloji dünyasında tabiri caizse ilk sahne alışım 18 Ocak 1866'da oldu: Nikolai Caddesi'nde, Löwe Restoranı'nda Theognidea'nın son redaksiyonu hakkında konuşacağımı ilan etmişim. İlk çekingenliğimi attıktan sonra kubbeli mekânda ne söyleyeceksem var gücümle ve azimle söyledim, arkadaşlarımdan duydukları karşısında epey saygılı ifadelerde bulunması gibi bir başarı da elde ettim. Gecenin bir vakti şaşırtıcı derecede rahatlamış vaziyette eve gelip gözlem defterime acı sözler yazmak ve zevkini çıkardığım kibri bilincimin sofrasında alabildiğine gizlemek üzere masama oturdum.

Yakaladığım uğurlu başarı içime, baştanbaşa derkenarlarla donattığım çalışmamı hiç dokunmadan küçük formalar halinde bir öğle vakti Ritschl'e götürme cesareti verdi ve Wilhelm Dindorf'un yanına utana sıkıla teslim ettim. Ritschl'in

bu nevi beklentilerden ne kadar rahatsız ve tedirgin olduğunu sonradan öğrendim. Neyse, belki Dindorf'un varlığından etkilenerak kabul etti. Birkaç gün sonra yanına çağırıldım. Bana tereddütle bakıp oturmamı söyledi. Bu çalışmayı yazmaktaki amacınız neydi, diye sordu. En makul cevabı verdim, derneğimizin konferansı için yazılmakla amacı hâsıl olmuştu. Sonra yaşımı, kaç yıldır üniversiteye gittiğimi vs. sordu, cevaplayınca usulündeki katılığa ve terkiindeki kesinliğe baktığında üçüncü sönestrdeki bir öğrenciden daha önce hiç benzer bir şey görmediğini açıkladı. Ardından da hararetle, konferans metninin üzerinden geçip küçük bir kitaba dönüştürmemi istedi ve birkaç yazı mukayesesini temin etmek için yardım vaadinde bulundu. Bu sahneden sonra kendime güvenimle havalara uçtum. Öğlen arkadaşlarla beraber Gohlis'e gezmeye gittik, hava güzel ve güneşliydi, mutluluğumu dile getirmemek için kendimi zor tutuyordum. Nihayet lokantaya girip de önümüze kahve ve krep konunca daha fazla dayanamayıp üzerlerinde hasetten eser olmayan şaşkın dostlara başıma gelenleri anlattım. Bir süre sersemlemiş gibi etrafta dolandım; işte filolog olmak için doğduğum zaman; bu yoldan ilerlersem toplayacağım övgülerin verdiği şevki hissediyordum.

Yaşadıklarımıyla çevremden bilhassa bir kişiyi imrendirmiş olmalıyım. Bu kişi genç Gottfried Kinkel'di, o saat itibarıyla iyice yakınlaşmaya başladık. Bu tuhaf herif hakkında söylemem gerekenler var. Kısa boylu, zayıf bir adamcağızdı, sakalsız yüzü yaşlı duruyordu. Oysa hareketlerinde kadınlarla pek haşır neşir olduğunu gösteren bir yumuşaklık vardı. İngiliz lakaytlığı ve söylemek istemediği şeylere karşı hissizliği göze çarpıyordu. Ama en tuhaf olanı, yaşadığı şartlar basit olmasına ve filolog olarak da mekanik sayılacak işlerden fazlasını pek yapmamış bulunmasına rağmen başta arkadaşları olmak üzere etrafındaki her şeyi adeta büyütle görmesiydi. İçimizden birini tasvire başladı mı kakhahalar atarak mübalağalı varlıklara dönüştük sanırdık. Neyse, yapısı böyleydi, kendi yarattığı güneşlerin ışıltısında bizzat güneşlenmekten muhtemelen hazzediyordu. Sık sık yekdiğerimizi davet eder, beraber müzik yapar, filolojinin hedefleri hakkında sohbetlere

dalar giderdik. Daima babasının siyasi esaslarını hedefleyen, bazen işçi derneklerinde konferanslar veren bu adam arka planda muhakkak siyasi amaçların bulunmasını isterken ben kendi usulümce bilimin müstağni vakarını savunurdum. Birden fikirleri değişmişti, ayağa kalktı, sağ elimi tutup bundan böyle benim esaslarıma göre yaşayacağına yemin etti. Onunla ilişkimiz saygı, merhamet ve şaşkınlıktan ibaret bir bütündü. Beş para etmez küçük ilmî çalışmalarını ufak birer şaheser saydığından her defasında baskıya hazır hale getirirdi. Bunun yanı sıra şiir yazdığını da biliyorum, bütün bu gençlik müteşairliğine kesin bir dille karşı çıkmış olmasam doğurduklarını herhalde sık sık göstermeye kalkardı; o günden sonra delikanlıların şiirlerini sobaya tıktıkları tarihi kendilerini tanıdıkları devreye esas alır oldum, bu kanaatim gereğince de aynını Leipzig’de bizzat yaptım. Toprakları bol olsun!

O zamanlar yemekleri arkadaşlarımla beraber tiyatronun çok yakınlarındaki Grosser Blumenberg binasında Mahn’da yedik. Oradan da çoğunlukla, benim için hususi üstünlükleri olan Café Kintschy’ye geçerdik. Buraya gelenler müdavimlerden oluşma seçkin bir gruptu, aralarında “Kedi” dediğimiz Profesör Wenzel de bulunurdu, katır gibi inatçı ufak tefek bir adamdı, uçuşan beyaz saçları vardı; gelenlerden biri de Leipziger Signale’nin redaktörüydü, adamı tanımadan önce gayet masumane, muzipliklerimize malzeme etmiştik. Sevimli bir İsviçreli olan Kintschy’ye çok meylederdik, yüce gönüllü, münevver bir adamdı, resimleri eski kahverengi duvarlarda asılı duran eski müşterileri Stallbaum, Herlosssohn ve Stolle’yi anmaktan pek hoşlanırdı. Kubbeli mekânda sigara içmeye müsaade yoktu, bu konuda başıma çok hoş bir şey geldi. – Akşamları, özellikle de pazar akşamları uğrak yerimiz Simmer’in yeni açılan şarap lokaliydi. Dostum Mushacke de, Göttingen’deyken başından benim Bonn’da yaşadıklarıma benzer şeyler geçtikten sonra dertleşeceğim çok konunun olduğu von Gersdorff da buraya geliyordu. Böylesi görüşlere hassasiyetlerinin olduğunu düşündüğüm için Schopenhauer bataryamın bütün elektriğini yönlendireceğim ilk kişiler de işte bu iki arkadaş olmuştı. Bundan böyle bir tek ismin büyüyle birbirimize sımsıkı bağlandığımızı hissediyorduk. Hummalı bir

şekilde, aynı ağa çekmek isteyeceğimiz başka mizaçlar da aranıyorduk. Bir tanesi kayda değer biriydi, adı Romundt'tu, Hannover'in Stade semtindendi. Utanç verici bağırğan organıyla ilkin herkesi yanından kaçırdı. Bana da aynısı oldu, bu harici izlenime sonraları kulak tıkamaya alıştım. Talihsiz şartlarda yaşıyordu. Yetenekli tabiatı gayret göstereceği belirli hiçbir hedefe yönlendirmiyordu onu. Araştırmacılık, şairlik ve filozofluk unsurları ümitsizce birbirine karışmıştı, mutlak bir huzursuzlukla kendini yiyip bitiriyordu. Schopenhauer'ın tabiatı hakkında birkaç şey söyledikten sonra onun gözlerinin de bu isme mihlanıp kalması normaldi. İhtida teşebbüslerim başkalarında tamamen başarısız kalıyordu. Mesela Wisser'in ilkin yakın bir zeminde bulunduğu fark ediliyordu. Gelgelelim felsefi derinliğe hiç meyli yoktu, bunun için gerekli eğitimden de mahrumdu. Bir türlü tatmin olamadığından bütün kimyasını, bilhassa da sinir sistemini heyecana gark eden, sürekli bir yerleri eşeleyip duran bir hırs gözüme çarpıyordu. Kendi biliminde keşifte bulunma özlemi içindeydi, bazen güya önemli bir bulgu yakaladığı için sevinir, bizse bulduğuna yakından bakınca cüruftan başka bir şey göremezdik. Çocuklarla ve ihtiyar burjuvayla muaşeretle bulunmak yönünde sevimli bir meyli vardı, kendini en rahat hissettiği yer hükmünün geçtiği kır kesiminin sade şartlarıydı. Bize kâh Yuhanna'nın girişini yeniden parçalarına ayırmakla kâh Tibullus'u Tibullus'tan ayırmakla eziyet eder, gayretlerinde hiç fayda görmez veya usûl noksanlarını hissederek epey şirretleşebilirdi. Umarım bu iyi kalpli, hayalperest ruhun durumu daha iyicedir.

Fırsattan istifade, benimle temas kurmuş başkaları hakkında da araya bir şeyler sokuşturayım. İlk aklıma gelen Hüffer, müşterek tanıdıklarımız Romundt ile Wisser'e en şaşırtıcı şekillerde biteviye eziyet eder, takılır, böylelikle Wisser'in düşmanlığını, Romundt'unsa dostluğunu kazanırdı. Pek kabiliyetliydi ama tabiat onu omurga kavramından mahrum bırakmıştı, müzik başta olmak üzere güzel sanatları heyecanla icra ederdi, Fransızcadan tercüme yapmakta mahirdi, epey varlıklı olduğundan kendini muharrirlik akıntısına karşı sessiz sakın kürek çekerken görürdü. Müzik hususunda saç saç

baş başa girerdik, bilhassa Wagner'in önemi hakkında asla ne sesimiz kesilir, ne öfkemiz dimerdi. Sonradan da olsa teslim etmek isterim ki müzikle alakalı hüküm ve duyuşu benimkinden daha ince, bundan da öte daha sağlıklıydı. Ama o zamanlar anlayamıyor, amansız itirazları karşısında açıkçası acı da hissediyordum. Zaten pişkinliğiyle insanı hemencecik bîhuzur ederdi. Mesela bir defasında Ritschl'in ailesine davetliydik. Hüffer geniş cüssesini koltuğa bıraktı ve koltuk alışkın olmadığı ağırlığın altında çatırdayınca keyifli keyifli," "Oho, hiç koşer' değilmiş," diye bağırdı, Ritschl'in vaftizli Yahudi olan karısını epey gücendirecek bir sözdü. Bir defasında Leipzig Tiyatrosu'nun ilk sırasında oturmuş önceki gün sahneye çıkan bir şarkıcı kadın hakkında samimi muhabbet ederken de aynısını yaptı. Şan tekniğini övsek de çirkin mi çirkin suratı hiç hoşumuza gitmemişti, Hüffer bu suratın tuhafliğini muhtelif mecazlarla lafını sakınmadan bağıra bağıra tasvir ediyordu. Üç adım çaprazımızda duran bir kadın yavaşça arkasına dönüp uluorta tenkitler savuran bize yüzünü, hem de o çirkin mi çirkin yüzü çevirince, aman neler hissettik. Birini yok yere incitmenin kızgınlığıyla tiyatrodan sonra içinde "Bülbüle gülü" yazılı bir buket göndermekle de meseleyi hal yoluna koyamadık. Az sonra tuttuğumuz mahir ulak, akşam yemeği için gittiğimiz İtalyan Bahçesi'nde söz konusu hanımefendinin o anki ikametgâhını nasıl öğrendiğini anlatarak bizi bayağı eğlendirdi.

Ritschl'in Theognis kâğıtlarım hakkındaki müspet takdirini ifade ettiği günden beridir daha çok yakınlaşmıştık. Hemen her hafta birkaç kez öğle vakti yanına gidiyordum, her defasında ister ciddi, ister keyfî olsun sohbet etmeye hazır bekliyordu. Çoğunlukla koltuğunda oturur, önünde eski alışkanlıktan olacak Bonn Gazetesi'yle beraber okuduğu Köln Gazetesi dururdu. Masadaki karman çorman kâğıtların arasında çoğunlukla bir kadeh kırmızı şarap bulunurdu. Çalışırken, hediye gelen bir kırlentin nakşını ayırıp tahta bir taburenin üstüne çivilemek suretiyle kendi başına yaptığı iskemleyi kullanırdı. Konuşurken çekinmek nedir bilmezdi, düşmanlarına

* Almanca günlük dilde "iyi, kusursuz vs." manalarına da gelir -çn.

duyduğu öfke, mevcut şartlar karşısındaki mutsuzluğu, üniversitenin zararları ve profesörlerin kaçıklığı, hepsi ağzından etrafa saçılır, dolayısıyla diplomat mizaçlılığın tam tersi olduğu söylenebilirdi. Keza kendisiyle, mesela parasının hesabını pek bilmemesiyle de dalga geçerdi; eskiden, aldığı paraları onluk, yirmilik, ellilik ve yüzlük imparatorluk markları halinde kitapların arasına saklarmış ki bulunca sevinir. Bazen kitaplarını ödünç verince tuhafliklar yaşandığını, bazı fakara öğrencilerin teşekkür etmeleri pek münasip kaçmayacak bir hediyeyle şaşkına döndüklerini karısı anlatır durur, baba Ritschl ise anlatılanları mahcup tavırlarla doğrular. Başkalarına faydalı olma gayreti gerçekten de muhteşemdi, birçok genç filologun ilmî meselelerde gördükleri teşvik haricinde şahsen de fazlasıyla bağlılık gösterme mecburiyeti hissetmeleri işte bundan ileri gelmekteydi. Çalışma sahasını gözünde fazla büyütür, filologların felsefeye merak salmalarına iyi gözle bakmazdı. Yine öğrencilerini olabildiğince çabuk bilime faydalı kılmaya çalışırdı, bu yüzden de herkesin üretken damarını kolaylıkla zorlayabilirdi. Bununla beraber bilim hususunda her türlü dogmadan azadeydi, hele de elde ettiği sonuçlara kayıtsız şartsız bağlanmayı hepten zül addederdi.

Wilhelm Dindorf'un şahsındaysa bambaşka bir mizaçla karşılaştım. Bir gün Ritschl dolgun bir ücret mukabili bilime mutlak fayda sağlayacak bir işi kabul eder miyim diye sordu. Beklentilerimi karşılayacağı ve elle tutulur bir şeyler öğrenebileceğim takdirde menfi bakmadığımı söyledim. Ritschl de Prof. Dindorf'un Aiskhylos'a yeni fihrist hazırlamayı çok önemseydiğini ve bu konuda benimle konuşmayı arzuladığını açıkladı. İşte hayatımda ilk kez iyiliğimi isteyen birilerinin çıkardığı büyük bir tehlikeye maruz kalmıştım. Bir akşam Dindorf'a gittim, beni önce profesör evde yok diye geri çevirmek istedilerse de adımlı söyleyince içeri aldılar. Yüz hatları parşömene benzeyen ve resmî bir nezaket sergileyen güçlü kuvvetli bir adam, eski kafalıymış intibai bırakan bir şahsiyetti ama kıpırdamıyormuş gibi görünmek isteyen araştırmacı bakışlarında muhatabından tetikte olmasını bekleyen bir ifade vardı: Bana kapıyı açıp eski Frank usulü bir odaya kadar eşlik eden işte böyle bir adamdı. Vereceği vazife üzerinde anlaştı-

maya çalıştık. Benden deneme istiyordu, hazırlayacağıma söz verdim. Daha sonraki gidişlerimde Theognis hakkındaki risalemi gördükten sonra beni överken sergilediği serbest, hatta küstah tavırla, keza kuvvetli olmakla beraber ahlaki olmayan bir bedbinliği ele veren savruk görüşleriyle içime kuşku düşürdü: Öbür yandan üzerinde mide bulandırıcı ticari bir bencilliğin belirtileri vardı. Yaptığı düzeltmeleri pazarlayışı, yayınlarını İngiliz ve Alman kitapçılarına satışı, hele de şu mahut Simonides'le alakası beni gitgide ürkütünce nihayet yarıncından ayrılıp yapılan tüm teklifleri olduğu gibi bıraktım. Son son Ritschl'in tavsiyesi bile bu yönde olmuş, zira Dindorf'un sözümona lütufkârlığından o da nasibine düşeni almıştı.

Sonraları Dindorf'un ezeli rakibi, dört bir yana nam salmış Tischendorf'la da tanıştım. Bana aralarında Prof. Keil'in terekесinden bir palimpsestin de bulunduğu birkaç parşömen emanet edilmişti, dul karısı için muhtemel değerlerine dair malumat toplayacaktım. Bu fırsatı yurtdışında bilhassa Alman biliminin temsilcisi olarak misli menendi olmayan bir itibara kavuşmuş bulunmakla beraber Alman âlimlerinin dar muhitinde şöhretini tamamen kaybetmiş olan bu adama ulaşabilmek için kullandım. Bir akşam sapa, güzel ve sessiz bir caddede adını sorarken kiminle haşır neşir olduğumun pekâlâ farkındaydım. "Saray müşaviri" yerlerinde yoktular, önce uşağını, sonra da hanımını her an gelebileceğine inandırmasaydım kapıdan çevireceklerdi. Böylelikle çalışma odası mıntıkasını ele geçirdim, içeride âlimliğe yaraşacak hiçbir keşifte bulunamamıştım, ortalıkta mebzul miktarda mektup zarfı ve Yunanca İncil metni vardı. Oysa büyük adamın külliyyatının bulunduğu bir bölme ile hükümdarların ve akademilerin talihli kâşife tevcih ettikleri sayısız nişan ve madalyayı muhafazaya tayin edilmiş bir dolaptan bahseden bahsedeneydi. Az sonra yüzü al al ve zinde, saçları kıvrıcık siyah, ufak tefek, biraz da beli bükük ev sahibi gelince maruzatımı bildirdim, haklı olarak burun kıvırdıysa da iki hareketiyle tıynetini belli etti. On birinci asra ait nefis güzellikte Yunanca italik yazılar yazılmış kâğıtlardan birini görür görmez pervasızca diğer sayfasının kendisinde olduğunu iddia etti, ne var

ki delil göstermedi. Derken başka bir kâğıdın silinip gitmiş yazısına dikkatini çekip de yorgun gözleri tek tük birkaç dağınık harfi seçince benim handiyse hiçbir şey göremediğim bir kısımda hiç aldırmadan çabucak bir kelime okudu, Markos İncili'nde sade bir defa geçiyordu, dolayısıyla karşımızda aynı İncil'in bir parçasının olduğunu ispatlamaktaydı. Bu hokkabazlığa içten içe sevinmiştim, muhtemelen o da böylesine ıslıl ıslıl bir deha belirtisi gösterdiğine sevinmişti. Böylelikle aşinalık kazanınca önüme muazzam bir kâğıt yığını koymaya, bir yandan da ilan ettiği paleografi dersine iştahımı iyiden iyiye kabartmaya başladı. Dersi, sahiden de dinmeyen bir heyecanla dinlediğim tek dersti, hâlbuki usûl ve sistemli sunum bakımından öğrenecek hiçbir şey arz etmiyordu. Ders paleografi mi yoksa "Tischendorf'un Tecrübe ve Hatıraları" unvanı mı koyulacağına dair şüpheye düşen olsa yeri ydi. Öyle veya böyle etrafa zevk-i selim saçıyor, bu zevk-i selimin çeşnisi inançlı ilahiyatçılığın müdafisi üzerinde katlanıyordu. Başlıca konulardan birini Simonides'in dolandıncılıkalarını en nahoş tafsilatıyla beraber tasvir ve ifşa edişi oluşturmaktaydı. Sunuşundaki prensipsizliğe rağmen aralara serpiştirdiği notlar ile gözlemler paleografi sevdalıları için büyük kıymet arz etmekteydi, çünkü 9. asrın öncesine tarihlenen 200 Yunanca yazmaya tecrübeli gözleriyle bakıp paleografik gayelerle tetkik eden Tischendorf gibi bir adam ne yaşamış ne yaşamaktadır. Keza bütün yazı karakteri türleri için pek kıymetli provalara ve evraka sahipti, yetmez gibi bir yerlerde hâlâ bâkir uykusuna devam eden gizli hazinelere işaretle merakımızı uyandırmayı da çok iyi beceriyordu. Mesela İskenderiye'deki bir İngiliz'in elinde bulunan ama ancak pek genç sayılmayan esmer bir hanım olan kızını alacak adama emanet edilecek iri iri Homeros metinleriyle dolu kıymetli bir papirüsle aklımızı başımızdan alıyordu. Yine bana bir defasında Napoli'deki henüz kullanılmamış bir palimpsestten bahsetmişti. Onun aracılığıyla üniversitede elime kaba bir Suriye hattıyla 7. yüzyıl karakterleri ihtiva eden henüz okunmamış palimpsestler geçmişti. Takriben 30 sayfayı bulan metinde anlaşıldığı kadarıyla περί ὀρθογραφίας, yani imlayı ele alan Yunanlı bir gramercinin kalıntıları uyukluyordu. Şunu da ilave edeyim ki

aynı metinde iki kelimelik bir Hesiodos fragmanı da buldum.

Tischendorf hususi hayatında saf, dupduru bir kibre kapılıp durmak nedir bilmiyordu. Gururlanmasının esas sebeplerinden biri Almanları bozuk para gibi harcayan Cobet'in ondan hoşlanmasıydı. Rivayete göre, "Alman filologlar bir şeyden anlamaz," demiş, "esas adam sensin." "Hermann bir defasında ondan bir arzuda bulunmuş, Cobet cevap bile vermemiş. Oysa bana ateşli aşk mektupları yazardı." Arkadaşlarından işte böyle bahseder, yeri geldi mi de paleografi meselelerindeki cehaletleriyle dalga geçerdi. Tischendorf'un kibri kırıcı ve mide bulandırıcıdır: Ama tanışmanızın üstünden iki dakika geçmeyegörsün, psikolojik bir vakayla karşı karşıya olduğunuzu anladınız. Bu adamın yapısında çok sayıda çelişik hat yer almaktadır: son derece akıllı ve mahir, hatta diplomatik açıdan zeki, hayalperest, havai, sahasında gayet basiretli, yayınlarında kılı kırk yarıcı, sınır tanımaz saflıkta kendini beğenmiş, cimri, din müdafisi, musahip, neşriyat vurguncusu: İşte asla renksiz sayılamayacak karakter vasıflarının listesi. Her halükârda ψυχῇ ποιχλῇ.

Leipzig'de geçirdiğim ikinci kış fırsat buldukça paleografi tetkikleriyle meşgul oldum. Ritschl sayesinde Leipzig Üniversite Kütüphanesi'nin yazma eserler hazinesine sınırsız denebilecek bir erişim imkânı edinmiştim. Öğleden sonraları, önümde, kâh Terentius'un, kâh Statius'un kâh Orosius'un Latince yazmaları, depo binasının kasvetli odasındaki uzun ve yeşil masada keyifli keyifli otururdum. Aldhelm'in çok sayıda kıymetli varyantlarını keşfettiğim bulmacaları da epey merakımı celp ederdi. Mesela 11. yüzyıldan Orosius cod. diye birine steofvater, frosco, snebal, rocchen vs. gibi Almanca kelimelerin de serpiştirildiği aynı yüzyıla ait bir tür lügatçe iliştilendiğini fark etmiştim. Mebzul miktardaki eski baskılarda bibliyografya kılavuzlarında adı geçmeyen Walter Burley diye birisi de gözüme çarpmıştı: Walter Burley de vita philosophorum.

Yeri gelmişken üniversite kütüphanesi memurlarının muamelelerinde her daim gösterdikleri üstün nezaketi anmadan olmaz. Hal ve hareketleri Saksonyalıların övüle övüle bitirilemeyen incelik ve zarafetine sahipken hiçbir kötü yanını ba-

rındırmıyordu. Bu muhteşem beyler kitaplarla alakalı arzularımı çoğu zaman epey vakit harcayıp zahmetlere katlanarak yerine getirmiş, hayli sık gelmeme ve isteklerim bitmemesine rağmen bir kez olsun surat asmamışlardır. En yüksek bir ihtiramla Prof. Pückert'in adını bu vesileyle zikretmek isterim.

Filoloji derneğimizde büyücek dört konferans verdim, şöyle ki:

1. Theognidea'nın Son Redaksiyonu
2. Suidas'ın Biyografik Kaynakları
3. Aristoteles'in Yazılarının $\pi\iota\nu\alpha\chi\epsilon\varsigma$, yani Tabloları.
4. Eğriboz Adası Ozan Atışması

Bu konular çalışmalarımın aşağı yukarı ana yönlerini göstermektedir. Üçüncü maddeye zemin olarak Laertius'un kaynaklarının tenkidini yazdığımı belirtmeliyim. İşin başından beridir bu çalışmayı yapmaya merakım vardı, daha Leipzig'deki ilk sömestrimde bununla alakalı bazı şeyler bir araya gelmişti bile. Ritschl'le de konuyla alakalı konuşmalarımız olmuştu. Nitekim günün birinde bana imalı imalı, hariçten belirli bir destek görürsem Laertius'un kaynakları hakkında inceleme teşebbüsünde bulunup bulunmayacağımı sordu. Bu sözlerin manası hakkında uzun uzun kafa yordum, derken bir aydınlanma ânında üniversitenin mükâfat vereceği bir sonraki konunun bu meseleyi esas alacağına kanaat getirdim. Konuların yayımlandığı günün sabahı koşa koşa Kintschy'nin yanına gidip Leipziger Nachrichten gazetesini kaptım; doğrudu, gözlerim hasretle bekledikleri "de fontibus Diogenis Laertii" sözlerini yakaladı. Konuyla ilgili problemler takip eden gün ve gecelerde zihnimi durmadan meşgul etti, tâ ki o âna kadarki sonuçlarımı gözden geçirmek için kullandığım Noel tatilinde Suidas ile Laertius meseleleri arasında fark edilecek belirli bir bağ olduğuna dair bilgiye aniden ulaşana kadar fikirler silsileler halinde birbirini kovaladı. O akşam hayretimi uyandıran şey, adeta kendinden emin bir sevitabiyle önce Suidas'ın, sonra da Laertius'un kaynaklarını araştırıp iki meselerin dizginlerini aniden ele geçirmiş olmamdır. – Düşünce silsilem günden güne nasıl bir savlet ve süratle ilerli-

yorsa sonuçlarımı değerlendirme kararını verişim o denli zorlaşıyordu. Ama zaman gitgide daralıyor, buna rağmen güzel yaz günleri dostum Rohde'yle beraber şen şakrak geçiyor, hatta pençesine düştüğüm yeni ilmî meraklar beni biteviye düşünmeye mecbur bırakıyordu. Hele de dernekteki son konferansımın pupa yelken dümen kırdığı Homeros meselesi. Artık kaybedilecek tek dakika kalmayınca Laertius çalışmasının başına tekrar oturup sonuçlarımı olanca basitliği ve sadeliğiyle bir araya getirdim. Temmuzun korkunç son günü başladı, var gücümle abanıp karanlık ve yağmurlu gece, saat onda, elimde müsveddeler koşa koşa Rohde'nin yanına gittim. Arkadaşım zaten beni bekliyormuş, biraz serinleyelim diye de şarabı ve kadehleri hazırlamış.

Rohde bana yazdığı bir mektupta bir defa ikimizin son sömestrimizde hani neredeyse tecrit iskemlesinde oturduğumuz şeklinde bir teşbihte bulunmuştu. Çok doğrudu fakat doğruluğu ancak sömestr bitince kafama dank etti. Asıl niyetimiz bu olmasa da kesin bir sevkitabiiyle günün büyük kısmını beraber geçiriyorduk. Şu zevksiz çalışmalardan değildi bizimkisi, her yaşadığımız günü kazanç hanesine yazıyorduk. Yeni oluşan bir arkadaşlığın ahlaki ve felsefi bir zemine sahip olmasına ömrümde ilk rastlayışımdır bu. İnsanları ekseri bir araya getiren, çalışma alanlarının aynılığıdır. Fakat ikimizin bilim alanları birbirinden alabildiğine uzaktı, mutabık kaldığımız tek husus filologların tavır ve kendini beğenmişlikleriyle alay edişimizdi. Çoğu zaman saç saça baş başa olurduk, hatta aynı telden çalmadığımız yığınla konu vardı. Gelgelelim sohbet derinleştikçe fikirlerdeki kakafoni kesilir, sakın ve bol sedalı bir ahenk işitilirdi. Oysa çoğu dostluk ve tanışlıkta durum tam tersine işlemez mi? Bu konuda hele de gençler çetin bazı hayal kırıklıkları yaşamaz mı? Onun içindir ki o zamanları artık büyük zevkle hatırlamakta, dinmek bilmeyen yaşama arzusunun hengâmesinden muvakkaten kopup saf gözleme adanarak iki sanatçı halinde keyfine vardığımız nişancı derneğindeki mesut gecelerin yahut Pleisse Nehri'nin hoş köşelerinden birindeki sessiz sakın saatlerin resmini zihnimde sık sık canlandırmaktayım.

Demin fark ettim, Leipzig'deki mazimi tasvir ederken bi-

raz amaçsızca sağa sola sıçrayıp insanları ve dönemleri birbirine katmışım. Bizzat yön tayin edebilmek adına her bir sömestrin en kayda değer hususlarını fihrist şeklinde not etmişim.

1. Sömetr. 1865 Ekiminden 1866 Paskalyasına Kadar.

Kış. Blumen Sokağı 4 numarada, Rohn'un bahçedeki evinde ikamet.

Schopenhauer'le tanışma faslım.

"Kyrie" bestemi yapışım.

"Gözlemler Kitabı".

Derneğin kuruluşu.

Theognidea'yı sunuşum.

Ritschl'le tanışmam.

Mushacke'yle ilişkim.

Riedel'in derneği: Yuhanna İncili'nde İsa'nın Çilesi, muhteşem ayin.

Th. von Arnold, gelecek matinelere.

Saksonya kralı Leipzig'de.

Leipzigli filologların içki âlemi.

Hamarat geçen Paskalya Yortusu.

2. Sömetr. 1866 Paskalyasından 1866 Ekimine Kadar.

Yaz. Elisen Caddesi 7 numara zemin katta ikamet.

Siyasi çalkantı.

Bismarck'ın Leipzig'de takdir edilişi.

Alman Savaşı.

Prusyalıların Leipzig'e girişi.

Siyasi itirafların dönüşümü.

Suidas'ın kaynakları hakkında konferans.

Theognidea'nın Sadowa Haftası'nda Ren Müzesi için hazırlanması.

Hedwig Raabe Leipzig'de.

Romundt, Windisch, Hüffer, Kleinpaul'le ilişki.

Sandal partileri.

Dindorf'un talebi.

Koleradan kaçarken Kösen'de tatil.

Sözlük çalışmaları.

Yunan tragedyacılarındaki ilavelerin sistematüğini çıkarma teşebbüsü.

3. Söestr. 1866 Ekiminden 1867 Paskalyasına Kadar.

de fontibus Laertii meselesinin ele alınışı.

Noel'de sonuçların bulunması.

Aristoteles'in πίναξες, yani tabloları hakkındaki makalenin yazılışı.

Üniversite kütüphanesinde yazmaların mukayesesi.

Tischendorf'la tanışma.

Filoloji derneği başkanlığı.

Filoloji cemiyeti azalığı.

Onomastik çalışmaları.

4. Söestr. 1867 Paskalyasından 1867 Güzüne Kadar.

Yaz. West Caddesi 59 numarada ikamet.

Nişancı derneği geceleri.

Rohde ve Kleinpaul'le ilişki.

Laertius çalışmasının bitirilmesi.

Eğriboz'daki ozan atışması hakkında konferans.

Simmer'in evinde metinlere müdahale akşamları.

Bieler'de Rohde'yle binicilik dersleri.

Derneğin son çilingir sofraları.

Offenbach'ın güzel Helena'sı.

Son günler İtalyan Bahçesi'nde Rohde'nin üst katında ikametim.

Arkadaşları son defa evimize davet edişimiz. Üniversite öğrenciliğine veda.

Tabiatın verdiği zevkler. "Nirvana".

Ritschl'e veda.

Rohde'yle Bavyera Ormanı'na seyahat.

Erken Dönem Yazılarıma Dair

Şahsi Eleştiri Notlarım

1876-1879

(“İnsani, Fazlasıyla İnsani” Devri)

Bir şeye ebediyen veda eden biri pek dikkat etmediği tanıdıklara bile nasıl sıcacık hislerle davranıp elini uzatırsa vaktiyle dümen kırdığım sahillerden durmayasıya uzaklaştığım halde geçmiş yılların bazı çalışmalarına ben de kendimi şu an daha yatkın hissediyorum.

*

Tragedyanın doğuşunu *tasvir*: Gece semasında havada süzülen beyaz bulut çelenkleri, içlerinden yıldızlar ışıldar – belirsiz, fazlasıyla belirgin, hayalet gibi aydınlanmış vadi.

*

O zamanlar sanırdım ki dünya estetik bakımdan oyundur ve yazarı da oyun olmasını istemiştir, oysa ahlaki bir tezahür olarak *aldanmadır*: Bu yüzden de dünyanın yalnız estetik bir tezahür olarak mazur görülebileceği sonucuna vardım.

*

İnsan hayatının kurt yenikleriyle delik deşik oluşu, büsbütün aldatma ve riyaya dayanışı, tüm yücelticiliklerin, illüzyonların, yaşamaktan alınan zevklerin külliye yanılğıya borçlu oluşu –bu bakımdan da böylesi bir dünyanın aslının ahlaki bir varlıkta değil belki sanatkâr bir yaratıcıda aranmasının gerekişi– bununla böylesi bir varlığın asla (Tanrı’yı iyilik ile sevginin üstüne koyan) Hristiyanlıktaki gibi hürmete layık olduğunu kastetmediğim gibi bu tasavvurun Alman varlığına cebren aşılandığı gibi ondan yine cebren koparıp koparılamayacağı imasında bulunmaktan da kaçınmadım. Bundan maksadım Wagner’in sanatında Alman putperestliğine giden yolu, en azından tipik Hristiyan dünya ve insan mütalaasına uzanan köprüyü keşfetmiş olmaktı. “Tanrılar kö-

tüdür, bilirler ki zevali hak ederler, insan iyidir ve aptaldır – daha güzel bir geleceği vardır, ona ancak öbürküler sonlu kararlılıklarına dalınca ulaşacaktır” – o zamanki amentümü böyle şekillendirmiş olacağım, hâlbuki şimdi –

*

Sanata sahici bir tutkuyla âşıktım, mükevvenatta en son sanattan gayrısını görmez olmuşum – normalde gayet makul olarak başka tutkuların ruhu doldurduğu yaşlılıkta.

*

Kadim Yunan filozoflarının tek mil sedasına kulak kabartınca Yunan sanatından, bilhassa tragedyadan duymaya alışkın olduğum sesler işitirim sanırdım. Ne kadarı Yunanlara, ne kadarı benim kulaklarıma (sanata pek aç birisinin kulaklarına) bağlıydı – şu an bile kesinkes söyleyemem.

*

Çağdışı Gözlemler. – Fertleri büyük ve müstakil kılan nedir, ittifak edebilecekleri noktazarlar nelerdir derleyip topladım. Görüyorum ki *yükselişteyiz*: Yakında bütün kültürün sığınağı olacağız. Diğer tüm hareketler kültüre düşman (sosyalisti de, büyük devletçisi de, parası olanlar da, hatta bilim hareketleri bile).

*

Çağdışı Gözlemlerin şurasında burasında kendime *çıkış kapıları* bıraktım.

*

İlk Çağdışı Gözlemin meydana gelişindeki duygulanımın *gerginliği*. Dâhi ve eseri için duyulan kaygının yanı sıra Strauss’un keyfine düşkünlüğünün arz ettiği manzara. Tüm zihin gıdalarının *sahtesi*! Tüm idrak edenlerin *tavsayışı*! Ahlaklılığın hak ile haksızlık arasında bocalayışı ve umumun dizginlenemez zevk iptilası! Yalan dolan mutluluk tarzı!

*

Savaştan sonra *lüks*, *Fransızları küçümseme*, millîlik gözüme batmaya başladı. Goethe’ye nazaran nasıl bir gerileme! İğrenç şehvaniyet.

*

Savaştan sonra sandım ki güç görevdir ve içinde kusur barındırır.

*

“Malumatfuruşlar.” Ama rüzgârlara tozu yüzümüze üfürmemelerini öğütlemek iyi olsa gerek: Nereye lazımsa oraya gidiyorlar zaten.

*

Gençliğimiz zamanın *ayıklığına* hiddetlendi. İhtirasın aşırılığı, esrime kültüne yani dünyanın en kara, en sert görüşüne atıldı.

*

“Malumatfuruşlar” ile “tarih hastaları” beni kanatlandırmaya başladılar.

*

Schopenhauer’de: İlkın onu genel manada teke, sonra tek olarak bütüne karşı *tutarak*.

*

Schopenhauer’in insanını: her şeye rağmen olmakta bulunan *tahripkâr* dehayı tasarladığımda ulaştım en büyük coşku-ya. Karşı ihtiyaç olarak gerek duyduğum şey, insana böylesi-
ne tekinsiz olan günlük meşgalesinde güzel rüyalar gördüren, neşelendirici metafizik sanatçıydı.

*

Schopenhauer’in insanı beni saygı duyduğum, yücelttiğim, şimdiye dek savunduğum her şeye karşı (Yunanlara, Schopenhauer’e ve Wagner’e karşı da), dehaya, mukaddese, idrakin bedbinliğine karşı şüpheye sevk etti. Bu *dolambaçta* taptaze rüzgârlarla *yüksekliğe* vardım. Bayreuth hakkındaki yazı moladan, düşüşten, *istirahatten* ibaretti. *Orada* Bayreuth’un *gereksizliği* hususunda gözüm açıldı.

*

Çanlar çalabilirim (Richard Wagner yazısı).

*

“Richard Wagner Bayreuth’ta” eserlerine bakarak portrenin sezgilerle yeniden yaradılışı. Eser yaşayanın suretini nasıl da büyülüyor! İdeal oluşumlar sahiden mevcut –

*

Wagner yanılığım ferdî bile değil, niceleri çizdiğim resmin doğru olduğunu söyledi. Böylesi mizaçların kudretli tesirlerindendir, ressamı yanıltırlar. Ama adalete, iltifat kadar hasetle de ayıp edilir.

Çektiğim kuradan idealistler çıktı, ne hallere soktukları nesneyi onlara zehretmişler. İdeal canavar: Gerçek Wagner büzüşmede.

*

Çizdiğim Wagner tablosu onu aşar, ben *ideal bir canavar* tasvir etmişim ama bu canavar belki de sanatçıları tutuşturmaya kadir. Gerçek Wagner ve gerçek Bayreuth bir bakır gravürün minnacık kâğıt üstündeki kötü ve en son kopyasından ibaretti. Gerçek insanlar ile onların saiklerini görme ihtiyacım bu utanç verici tecrübeyle muazzam tahrike uğramıştı.

*

Bunu kederlenerek anladım, hatta bazılarını da ani bir korkuyla. Fakat sonunda nefsime ve tercihime karşı saf tutarak hakikatin verdiği cesaret ile teselliye duyduğumu hissettim, bu sayede içimi şu an bile isteye sırtımı döndüğüm mutluluktan çok daha büyüğü kapladı.

*

Dedim ki: "Wagner'in yazılarından sanat eserinin meydana gelişi hakkında öğrenilebilecek çok şey vardır." Mesela derin adaletsizlik, kendinden hoşnutluk ile büyüklenme, tenkidi hor görme vs.

*

Wagner'in böylesi bir sanatçıya layık olamayacak kadar çapaçul tarzından bizzat *hangi* raddeye kadar zevk alabildim, korkunç.

*

Hatam, Bayreuth'a idealle gelmiş olmamdır: O yüzden de en acı hüsrânı yaşamam şarttı. Çirkinliğin, çapraşıklığın, barbaratı fazla kaçmışlığın çokluğu beni şiddetle geri savurdu.

*

İdealizmin Adaletsizliğine, Wagner'den beklentilerimde yanılmamın intikamını alışıma bakış.

*

Herkese tavsiye ederim, aynı yolu tutmaktan (Wagner ile Schopenhauer) korkmasınlar. Aslında *felsefi olmayan* pişmanlık hissi semtime uğramaz oldu.

*

Ama akabinde çöldeki *binlerce* kaynak için gözüm açıldı. O dönem, zamansız gelişmişliğe çok faydalı.

*

Antikite ve Goethe'nin büyük sanatı kavrayışı kafama *artık* dank etti, *gerçek* insan hayatına *sade* bakışı ancak *şimdi* elde edebildim: Bunun zehirli bir bedbinliğe dönüşmemesi için *panzehrim* vardı. Schopenhauer "tarihe" mâl oldu ama insan sarraflığıyla *değil*.

*

"Neşeye Şarkı" (22 Mayıs 1872) duygularımın en yüce hallerinden. *Bu* yola ancak girdiğimi hissediyorum. "Güneşlerinin uçuşu kadar şen, yürüyün kardeşler yolunuzu." – 1876 şenliği ne sıkıcı ve sahte bir "şenlikti". Şimdiyse Neşeye Şarkı'ya karşı Bayreuth gazetelerinin her yanından duman tütüyor.

*

Wagner'de zamana muhaliflik gördüm, bu devrin azamete sahip olduğu, içimde bizzat kuvvet hissettiğim yerde de.

Soğuk su kürü gözüme elzem göründü. İnsandan şüpheleme bahsine geçtim, eskiden kendimi o coşkulu metafizik rüyaya yüceltmek için kullandığım, insanın kepezeliği bahsine. İnsanı yeterince iyi *tanıyordum* ama yanlış ölçmüş, yanlış değerlendirmiştim: Reddetme sebebi eksikti.

*

Rée'nin "psikolojik gözlemlerinden" duyduğum sevinç sevinçlerin en büyüğü. Neden? Hissettiğim şeydu: İnsana yön veren saiklerin pek kıymeti yoktu. Sokrates'in hikmetli insanlara tavrı neyse benim de ahlaklı olanlara öyleydi. O zamanlar *istisnalar* yapardım, bunları iyice yükseklere koymak için öbürkülerini hayli aşağı indirirdim (yazarı da muhakak yanlış anlıyordum).

*

İnsan nasıl, *hodbinlik bütün* fiillerimizin *saiki* olacak kadar *müptezellikten* haz alabilir! 1) Çünkü çok zaman bundan habersizdim (metafizik devre); 2) çünkü bu önerme olanca sıklığıyla mihenge vurulup keskin zekâmızı tahrikle bizi neşelen-dirir; 3) çünkü tüm zamanların tüm tecrübeleri ve hikmetli insanlarıyla beraberlik hissedebiliriz: Kötüler arasında bile na-

musluların lisanıdır bu; 4) çünkü akıllı bir karış havadaki delikanlıların değil *erkeklerin* dilidir (Schopenhauer gençlik felsefesini, hele de dördüncü kitabı kendisine pek yabancı bulmuştur); 5) çünkü hayatla *kendimizce* alaka kurmamızı temin edip yanlış mikyasları reddeder, *yüreklendirir*.

*

İllüzyon hevesinden gına gelmişti. Tabiattayken bile dağları hissî vakıa olarak görmek bezdiriyordu. – Nihayet gördüm ki hakikat hevesimizin mesnedi de illüzyon hevesidir.

*

Filozoflardan acayip uzağım sanır, sis ve hasret içinde ilerlerdim. Aniden –

*

Olmayınca hiçbir kültürün olamayacağı ve devam edemeyeceği *sükûneti*, insanlara iade etmek isterim. Keza *sadeliği* de.

Sükûnet, sadelik ve büyüklük!

Tabiatımın maddileşmiş kuvvetinin neticesi olarak üslupta da bu gayretin sureti var.

Şahsi Eleştiri Notları

1880 – 1881

(“*Tan Kızılığı*” Devri)

Eski üslubum: geniş perspektifler, bol bol kapalılık, esrarengizlik, mucizevilik. Vakıaları bu sırların görünüşteki ışıldamaları misali şimşek gibi çarptırmak. Esas inandığım: varlığın bildirilememesidir, sezgilerle dolu yüksek bir ruh hali ifşaatta bulunur. Ayıklık bu anlayışa *zarar verir*. Yer yer mura-kabe sükûneti ve korkunç şeylerin, hasretle beklenenlerin hatırası.

*

Mürebim gibi ben de Schopenhauer’i tebcil ederken dogmalarının hiçbirinin şüphelerime uzun zamandır mukavemet göstermediğini unutmuştum, cümlelerin altına ne sıklıkta “ispatı kötü” veya “ispatlanamaz” yahut “abartılmış” yazdığım umurumda değildi, çünkü eşyanın önüne, eşyanın karşısına serbest ve cesur bir tavırla bizzat dikilerek on yıldan beridir üzerimde bıraktığı muazzam intibain tadını minnettarlıkla çıkarıyordum. Sonraları bir şenlik vesilesiyle Richard Wagner’e tazimlerimi sunarken de bütün müziğinin benim için sıkışa sıkışa şuradan buradan alınmış birkaç yüz ölçüden ibaret olduğunu unutmuştum, ben onlar, onlar da benim için çok önemliydi –muhtemelen hâlâ da öyledir–, bu hayatın –kendi akıntısıyla adeta bayır aşağı çağlayan bu kudretli hayatın– resmi karşısında hakikat muvacehesinde Richard Wagner hakkındaki fikrim nedir, onu da söylemeyi unutmuştum. Hep, büyük bütüne bakınca Schopenhauer’le farklı fikirde olmaktan kim hoşlanmaz, diye düşünmüşümdür: ya küçük bütüne bakınca kim Richard Wagner’le *aynı fikirde* olabilir!

*

O adamın bir adadaymışçasına yaşayışını, hiç nefret duymadan kendini dünyaya *kapayışını* sevdim: Durumu böyle an-

lıyordum! Siyaset ve para hırsıyla aptallaşmış şu halkların din ihtiyacına millî hırs ve millî garazkârlık cereyanına kapılarak karşılık vermek isteyişiyle benden ne kadar uzaklaştı! Eski- den sanırdım ki şimdikilerle hiç alakası yoktur – demek de- liymişim!

*

İnsanları baştan aşağı aradım, aralarında idealimi bula- madım.

*

Kendine karşı dürüstlikle bağı olmayan hiç kimsenin büyük- lüğünü kabullenemem: Kendine oyun oynamak midemi bu- landırıyor: Böyle bir şey fark etmeyeyim, neler başarıldığı hiç umurumda olmuyor; biliyorum, her yerde, diplerde bu oyun- culuk var. – Buna mukabil dışarı oyun oynamayı (mesela Na- poléon gibi) anlayabilirim: Böylesi muhtemelen niceleri için elzemdir. – Kısıtlanmışlıktır.

*

Üzerimde Pascal'ın küçümseyişi, Schopenhauer'in laneti var! Yine de onlara benden daha fazla bağılılık duyulabilir mi! Elbette dost kalıp sevgili ve soytarıya dönmek için sami- miyeti bırakmayan bir dostun bağılılığıyla!

*

1) Kaba softalardaki *başarım*: Beni çok geçmeden yordu ve şüpheye düşürdü.

2) Dikkat bulmamaktan hiç yakınmadım, o hissi bil- mem.

3) Yüce mizaçlara *adım adım* yaklaşmayı umarım ama nerede olduklarını, hatta olup olmadıklarını bile bilmiyorum! Şimdiye dek ne zaman bir basamak ilerlesem (ve *nefsimi* yen- sem) beni övenler ile yerenleri de alt ettim.

*

En utandığım şey kendimi savunmaya mecbur kalmam. Çünkü ilkin kendi varoluş tarzımı başkalarınıninkiyle kıyasla- yıp *anlaşılır saikler isnat etmek* zorunda olduğumu fark ediyor- um: Alışkın olmadığım için de başaramayacağımı biliyorum. Evet, kendi resmimi ne zaman başkaları üzerinden sunsam şaşkınlığa düşüyorum: “*Bu kesinlikle ben olamam!*” diye his- sediyor, teşekkürle kalkışsam kendimi *samimiyetsiz* buluyo- rum.

*

Şöhret meraklısı mısın? Olduğumu hiç sanmadım. Gelgelelim dünyada gözüme en önemli görünen şeyle meşgul ve yekvücut olmamayı dayanılmaz bulduğum dikkatimi çekiyor. – Sanatta buna inanmayı bırakınca, içimde bir tür nefretle, soğuk nevale kenara çekildim – sanat gözüme beni en önemli olandan ayırmak isteyen bir hilekâr olarak göründü.

*

Günbegün hayrete düşüyorum: Kendi kendimi tanımıyorum!

*

*Mozart neşelidir sanırdım – meğer ne melankolikmişim! Aydınlık, saflık, neşe, süs ve ayıklık *hırsım*, bana hepsini *bilimin* sağlayacağı ümidim *işte bundanmış!* bilim!*

*

Yaşlanıyoruz, en meşhur isimleri barındırsa bile bir semtin beni ikna etmesi zor oluyor. Sorrent'te hatalı çizgiler gördüm. Lago maggiore'nin güzün son günleri tüm hatları derunileştirip çevreyi kısmen hayale döndüren kansız güzelliği beni mest etmiyor ama hoş ve mahzun bir hitapta bulunuyor – böylelerini yalnızca tabiatla görmedim.

*

Saf melankoli – gelgelelim bir cesaret esası var ki çocukluktan beridir nice küçük zafer elde edip sonucunda melankolime yakışandan daha neşeli olmamı sağlıyor.

*

Hiçbir şeyden yeterince keyif almıyorum – hal böyle olunca içimden geldiği gibi bir kitap yazmaya başlıyorum.

*

Hepsi aforizma! Aforizma mı? – Beni bundan ötürü ayıplayanlar oturup biraz düşünsün, sonra da kendi kendilerine af dilesinler. Bana nefsim için kelime lazım değil.

*

Yazılarımı daima canla başla yazmışımdır: Saf entelektüel mesele nedir, bilmem.

*

Benim de söz hakkım var! Tüm hakikatler benim için kanlı hakikatlerdir – eski yazılarıma bakılsın.

*

Bunlar düşüncelerinizdir sanıyorsunuz ama düşünceleriniz sizin yaşadıklarınız değil başkalarınınkilerin yankılarıdır: Tıpkı sokaktan araba geçince pencerelerin zangırdaması gibi. Bense arabada oturuyor, hatta çoğunlukla bizzat araba oluyorum.

*

Birine karşı haklı çıkıp haklılığınızı alenen gösterme lüzumuna dair hissettiğiniz bir şey yok mudur? Eleştirmek sizin için bu kadar mı kolay? Öbürü sıraya girdikten sonra sizin de sıraya girmenizden mi ibaret? Sizin için elinden geleni yapmak istediğini, yaptıklarını kıymetsiz, hatta zararlı görerseniz bile kabul etmeniz gerektiğini fark etmiyor musunuz? Meşru müdafaa halinde yaşarmış gibi davranıyorsunuz ki haksız sayılmazsınız. Zor zahmet ayakta duruyorsunuz, öbürü omuzlarınıza taşıyamayacağınız yük yüklemek istiyor. Hediye! diyor. Görev, diyorsunuz.

*

İnsanlar nice bilgiden kuvvetlendirici bir şey elde etmeyi beceremiyor, bunlar *yasak* yemekler, mesela benim kitabım.

*

İşin kolayına kaçıp beni ifrattan tefrite geçiş cihetinden anlamaya çalışıyorlar – mütemadi mücadeleden, mücadele esnasındaki tek tük enfes molalardan anladıkları yok, eski yazılarımın mücadele bitti sanılan, mücadele hakkında düşünüp taşınmaya ve sakinleşmeye başlanan mesut sessizliklerden fışkırdığını fark etmiyorlar. Aldandılar. Mücadele devam ediyordu. Müfrit dil, az öncesine kadar kıyametler koparan heyecanı ve aldanişı tespiti çalışan zorbalığı ifşa etmede.

*

Ne yapmışım? Yaşıma bakmışım: Ruhun yeni teşebbüslere girişmediği, tarihin ruhun macera ve deniz seferlerini kayda geçirdiği zamana. Nasıl müziği kör olacağım günler için saklıyorsam, öyle.

*

Birkaç yıla tüm anlamını yitirmiş olacak bir şeyler yazmak – tasavvur etmem bile kabil değil. Belki bir nakîse alameti. Zira *atlattığım* ne varsa kıymet verdiğim bir durumun abidesi olarak gözümdeki önemini korur. Yaşlılığımın böylesi abidelerle çevrili olmasını arzularım.

*

Garip! Tarihimin şahsi bir tarihten ibaret olmadığı, böyle yaşayıp kendimi kalıba koyunca ve kayda geçirince birçokları için bir şeyler yaptığım düşüncesinden paçayı bir türlü kurtaramıyorum: Sanki çoğunlukmuşum da bu çoğunluğa hoş, ciddi ve avutucu bir hitapta bulunuyormuşum.

*

Asla muhalefete kıskırtmak istemem, daha ziyade: Gelin meseleyi benimle şekillendirmeye *yardım edin!* *Aleyhime* hisleriniz oldu mu halimi, dolayısıyla argümanlarımı anlamazsınız! *Aynı ihtirasın* kurbanları olmanız gerek!

*

Bana yaltakçı sedalarla idrakin sakın mutluluğundan nağmeler çaldılar – bense o mutluluğu bulamadım, hatta idrak mutsuzluğunun saadetini bildiğim şu anda onu küçümşüyorum. Hiç canım sıkıldı mı? Daima endişeli, daima ümit veya hüsrânların kalp çarpıntısı içindeyim! Bu sefaleti kutluyorum, dünya onunla dolup taşıyor! Bense en aheste adımlarla yürüyüp bu acı tatları yudum yudum içiyorum.

Tehlikesiz idrak falan istemem artık: Araştıranın etrafında daima sinsi deniz veya amansız dağlar olsun!

*

“Bu düşünce *doğru olamaz!*” tasavvuru *sarsıyor* beni. “Doğru olmamakla *yaftalanacak!*” – içimi donduruyor, *şart koşuyorum*: Zira onların benim kadar katacakları zaman ve ihtirasları yok.

*

Belki cümle âlem biliyordur: Bense ancak dünden beri biliyorum, dün geldi aklıma! Artık öylece yaşayıp gidiyorum, her gün aklımda yalnız dünkü keşfim, cümle âlem benimle beraber sevin sin diye onu duvara yazmaya hazırım. – Ne budalık!

*

Bu gidiş pek tehlikeli! Çatıların tepesinde gezmeye çıkan, adıyla çağrılmamaya mukaddes bir hakkı olan uyurgezer misali benim de kendi kendime seslenmem mümkün değil. “Ben kimim ki!” İşte duymak istediğim tek teselli sözü.

*

İşte emeğim ve avareliğim, galibiyetim ve sürtüşüm, cesaretim ve titreyişim, işte kara bulutların sardığı semadaki gün ışığım ve şimşeğim, ruhum ve de zihnim, ağır, ciddi, granit benliğim; lâkin kendi başına yine şunu söyler: "Ben kimim ki!"

*

İtalyanlar müziği ihtiraslarının içine çekerek nasıl benimserlerse –evet, bu müzik böylesine şahsi yorumlanmayı bekler ve bundan nasibi armonik sanatların her birinden daha çoktur– ben de düşünürleri öyle okur, ezgilerini tekrar ederim: Bilirim ki buz gibi her sözün arkasında arzulu bir ruh oynar, şarkı söylediklerini iştirir, çünkü kendi ruhum da harekete geçti mi şakır.

*

Ey yetimler, Siren'lerin şarkısını söylediğinizi işitiyorum! İçimi böylesine hareketlendiren başka bir şey olamaz! Ama şunu söyleyeyim: Şarkıyı kendi başınıza söyleyen sizsiniz, benim gibiydiniz! Şu güzel "Adalet, orta yol" cennetlerinin soytarlarıydınız: Hâlbuki bunlar hakikatte *ütopyadır*.

*

Sanırım hikmet ile adaletin neşesine dair tasavvurum çok yükseklerde – Yunanlar gibi. O yana göz kırpan ne varsa büyüler beni –çok muhteris olduğumdan herhalde!– Muhterisliğin belagatli hayranlarına pek şüpheli bakarım – tahminimce bir şeyler takdim etmekten hoşlanıyor *olabilirler*. – Yunanların yaşadıkları tek tehlike şuydu: Güç, sükûnet ve adalette *dinlenmeyi, nefes almayı, şenliği* tazim etmekteydiler. Üstüne bir de duygusunu istemezlerdi –: Tragedyada başka: Orada merhamet duygusu vardır (çünkü çokluk *sert* davranırlardı).

*

Neden mi ihtirasın sözünü kesiyorum? Davamı hissettiğim üzere tok sesle, hararetle ve coşturarak arz edebilirim – fakat ardından ölecek gibi olur, ızdırıp çeker, mübalağalardan, atlamalardan vs. bıkar usanırım. Başkalarının zihni ihtiras içinde *bütün* kalır: Benimki *ezilmiş* ve mağlup bir ihtiras içinde. Şu *durumumu* hatırlatan her şey bana iyi gelmekte!!

*

Tabiata, Cenova tepelerinin müstahkem zirvelerindeki bir

geçide bakınca ufalan insanlara duyduğum mütemadi *susuzluğun* sebebi nedir? Onları bulmayı mı beceremiyorum?

*

Ruhlarınız idrakin bunca kırıntısını, bunca ufak tefeği ve alçaklığı yücelere çıkartacak kadar *güçlü* değil! Dolayısıyla kuvvet ve azamet hissiniz kaybolmasın diye eşya hakkında birbirinizi kandırmanız lazım! Pascal'le durumumuz farklı. – Benim küçük ve acınası tafsildan vazgeçmeme lüzum yok – nihayetinde kendimi Tanrı'ya dönüştürmek değil niyetim.

*

Kısıtlanmışlık, ama duyuşum böyle. *Lüks ihtiyacı* bana hep derin bir manevi *ruhsuzluğa* işaret eder gibi gelir; tıpkı dopdolu, gerçek bir şey değil de nefsinin ve başkalarının karşısında takdim etmesi gerekenler bulunan bir şeyden ibaret olduğu için etrafını kulislerle çeviren birisi gibi. Maksadım şu; ruhu olan, nice acılara ve mahrumiyetlere katlanıp yine de mutlu olabilir, hatta şeref, lüks ve dostluğa muhtaç birine nazaran utanması lazımdır, çünkü malların taksiminde aslan payını kapmıştır. Bankerlere nefretim derindir. Etrafı lüksle dolu olan kimse, efendime söyleyeyim, bazen bulunduğu yere başkaları yüzünden yakışıyormuş gibi davranmalıdır, sonrasında o başkalarının görüşlerine de sahip olup tahammül göstermelidir. Hür düşünceli, cesur ve yeni görüşler bence sahtekârlık yahut fakirliğe ve alçaklığa zorlamıyorlarsa iğrenç bir tür lükstür. Mesela Lassalle beyaz çamaşırların bir türüyle benim nezdimde kendi kendini çürütmüştür. Böylesi ihtiyaçları olanlar dindarlaşmalı ve devlet erkânı olarak itibar peşinde koşmalıdır, ele geçirilip temsil edilecek o kadar çok iyilik var ki. Ama *ruhu* temsil etmeyi istememelidirler! Manen zengin ve bağımsız olan zaten en kudretli insandır, daha fazlasına sahip olmayı istemesi en azından böylesine insani devirlerde ayıptır: bunlar doyumsuz olanlardır. Yiyip içtiklerinde sadelik, alkollü içeceklerden nefret – içecekler nasıl “Hayat cazibesini hepten kaybederdi,” vs. diyebilenlere aitse bu da ona aittir.

*

Mesela *adabımuaşeret gereğince* davranmak isteyenlere dair hiç fikrim yok: Adabımuaşerete göre ne yapması gerektiğini

bilmeden ne sevmeye ne nefret etmeye ne de hükümde bulunmaya cesaret edemeyenlere dair. Ben adabımuaşeret nedir bilmem! Hep başkalarına benzemek isteyen herkesi de hor görürüm. Yaptıklarına başkaları ne der diye etrafa bakınanları! Faydalı olmak için değil de karşılarında gülünç düşmemek için başkalarını akıllarından çıkarmayanları –gülünç düşse hoşlarına giderdi! dehşet verici!– Peki neden kahrkaha malzemesi olmayalım! Hemcinslerimizin keyfi yerindeyse faydası bize dokunmaz mı! –“Ama gülerken saygı duymayı bırakırlar!”– Peki sizden neden *korksunlar* ki? Gülünç bir şey beni izzetinefsimden edecekse yuh olsun bana! Ama etiket hatasından ötürü kendilerini *mahvetmek* isteyen kibirlilerin başına gelen tam olarak budur.

*

Günlük alışkanlıkların asilleştirilmesi. Eskiden papazlarda kısmen: Yürüyüşü, elini kaldırışı, sesiyleydi. Sonra sarayda: Nefsine hâkim olup duygularını belli etmeme (yahut ipek kumaşa sarma) hevesi arttı. – Peki, asilleştirme şu an ne demek, ideale hizmet demek! Hangi ideale? Hemen ideal *bulmamız* lazım! Ya çalmadan nereden almalı! – Benimki şu: Gözü incitmeyen bir bağımsızlık, ılımlı ve kılık değiştirmiş bir gurur, başkalarına şeref ve zevkleriyle rekabet etmeyip alaya katlanmak suretiyle peyderpey ödenen bir gurur. Alışkanlıklarımı asilleştirecek olan şudur: alçaklığa mahal vermeyip daima hayırhah davranmak, arzulu olmayıp daima sessiz sedasız gayret göstermek ve yukarılara uçmak, kendime karşı basit, hatta kıt, başkalarına yumuşak. Hafif uyku, rahat ve sakin yürüyüş, alkol olmadan, hükümdarlar da başka şöhretler de olmadan, kadınlar ve gazeteler olmadan, şan şöhret olmadan, en yüce adamlar ile bazen de en aşağı halkla kurulandan başka münasebetler olmadan –muazzam ve sağlıklı bir bitki örtüsü manzarası gibi bu da zaruridir– bizi açgözlülükle şapır şupur yemek yiyen güruhun izdihamına sokmayan en hazırlıktan, belki bizzat hazırlanmış veya hazırlığı yoksunmayan taamlar.

Bu nevi idealler dürtülerimizin ümitlerini öne almasından ibarettir, o kadar. Nasıl ki dürtülerimiz olduğu kesinse dürtülerimizi hakkınca tatmin etmek için *nasıl olmamız gerektiğine*

dair hayalgücümüzde bizim bir nevi şemamızı yaydıkları da kesindir – işte idealleştirme. *Serserilerin* dahi *ideali* olur: Bizi manen pek yüceltmez. Onu yüceltir!

*

İdeal bağımsızlık bana şart: Yer, toplum, muhit ve kitapların *yeterince* *yüceleri* seçilemez, intibak sağlayıp adileşmekten se alnında ıztırap çizgileri *çıkarmadan* mahrum kalabilmek lazım.

*

Bağımsızlığa meftunum, varım'yoğum ona feda olsun – galiba en bağımlı ruha sahip olup ufacık tefecik iplere bağlan sam bile sebep başkalarının zincirlere vurulduklarında çektiğinden daha fazla eziyet çekmemdir.

*

Tanıdığım biri var, “özgürlüğünün” estirdiği hafif rüzgârla öyle şımarmış ki bir tarafa ait olma tasavvuru onu terletiyor – söz konusu kendi partisi bile olsa!

*

Yalnızlığa meylime boyun eğiyorum, elimden başka türlü sü gelmiyor: “Hâlbuki ihtiyacım yokmuş” – insanlar öyle diyor. Ama *var*. Kendi kendimi sürgün ediyorum.

*

İlişkimin olmasını istediğim tek insanlar örneği *bende* görmeyip kendi örnekleri olanlar. Aksi takdirde bu beni onlardan mesul kılıp köleleştirir.

*

Şu anki halimin ne kadar iyi olduğunu görünce mahcup oluyorum, başkalarının bu rahatlıkla neler yapabileceğini düşünmek beni muazzam yüreklendiriyor – ya ben ne yapıyorum!

*

Sık sık insanlara bir şeyler öğretebileceğimi sandım, onlara gurur ve sevgi karışımı hisler besledim. Artık, işin sonunda görüyorum ki öğreteceğim bir şey yokmuş, gelgelelim kendilerinden bir şeyler öğrenme şerefini bahşedeceklerin olmasını canugönülden niyaz ederim.

*

Dostlar, kalkıp gidin, beni çok fazla konuşturdunuz.

Rüzgâr serinliyor, canlanıyor, otlar da – şu sessiz yücelik tit-
riyor, vakit akşam oluyor. Gidin ve rica ederim, vadiye varır
varmaz küçük bir aptallık yapın ki size burada neler öğretti-
ğimi cümle âlem görsün.

Şahsi Eleştiri Notları

1881 – 1883

(“Şen Bilim” ile “Zerdüşt” Devri)

İşlediğim konu (insanlık) bakımından sanatçının tüm *ah-laksızlığını* fethetmek: işte son yıllar sarf ettiğim emek – yara-tabilmek ve başkalarının ideallerinin tasallutu altına girmemek için *zihin hürriyetini* ve *neşesini* fethetmek. Kendimi kurtarmam gerekenin *ne* olduğu esasen pek mühim değil: Fakat kurtuluşun en sevdiğim şekli sanattan kurtuluştur: Yani beni o güne dek zincire vuran şeyin *resmini* tasarladım: *Schopenhauer, Wagner, Yunanlar, deha, aziz, metafizik, şimdiye kadarki tüm idealler, en yüce ahlaklılık* bu cümledendi – aynı zamanda da *minnettarlığın bir bedeliydi*.

*

Hayatımda beni engelleyen ve teşvik edenlerle geçici hesaplaşmalar, yani yerin dibine sokmak veya göklere çıkarmak suretiyle bazı şeylerden kurtulma teşebbüsleri–: Ah, iyisinde kötüsünde minnettarlık duymak başıma hep türlü işler açmıştır! – Çağdaşlarımdan öğrendiğim kadarıyla Schopenhauer ile Wagner’den en çok istifade eden olmuşum: Belki menfaatlerine olmamıştır, zira onları bir parmak daha derinden tanıdım.

Onlar için *Juvenilia et Juvenalia* diyebilirdim, yeterince anlaşılır sanırım ama öylesi bir Latinliği var ki yüzümü kızartıyor. İçinde bol bol gençlik sevgisi ile gençlik nefreti var, her türünden.

Tragedyanın Doğuşu 1) Wagner’in “müzik amaca götüren araçtır” cümlesine, aynı zamanda da Wagner’e karşı zevkimin müdafaası; 2) Schopenhauer’e ve varoluşun ahlaki tefsirine karşı – ben *ahlaki tefsiri inkâr* veya tadil etmeksizin *üstünc estetik tefsiri* yerleştirdim.

*

"Gözümde fazla büyüttüm, bedelini ağır ödedim – birçok şey gibi! Bedel ödediğimi vehmederken ihsanda bulunuyormuşum. Bazı şeylere pek takdire şayanlarmış gibi inandığımdandır ki fakirleştim – ah, halime bakınca gittikçe de fakirleşeceğim galiba!"

*

İlk devremin ardından Cizvitliğin suratıdır sırtan, yani: İllüzyona bile isteye sarılıp onu *kültürün temeli* olarak mecburen benimsemektir kastettiğim. Yahut da şu: *Budizm* ve hiçliğe erme talebi. (Schopenhauer'in teori ile pratik arasındaki tezadı savunulamaz.) İlk tehlikeye Wagner mağlup olmuş.

*

Tabiatın hedefleri olduğunu unutmaması gerektiği vehminden kurtulmam şarttı. *Dünyadan bezmişlikten* kurtulmak: Yerine insanın kendi kendinden kurtuluşu öğretim.

"İdrak ettiler, davranmaktan tiksinekteler." (Tragedyanın Doğuşu, s. 56.) "Sanatı kurtarır, sanat sayesinde de hayatını." Asıl fikir. *Sonuç hayatımın kalanı* olmuştur.

Sanatçı (yaratıcı), aziz (seven) ve filozof (idrak eden), hepsini bir kişide toplamak: – işte pratik amacım!

Kanaat: Yaratma mekânını, kuvvet ve cesaretini bulmak için. "Dünya vetiresi" ile "arka dünya"nın aksine insani olanla yetinme.

Eski ideallerden azat olabilmek için zıt ideallere iyilikle yüzümü döndüm: *Şu devrin* de en iyi yanını arıyordum.

*

Buz torbaları. – İnsanlardan tiksintim çok artmıştı. Keza idealizminin ahlaki kibrinden tiksintim de. Hor görülene yaklaşıyor, hor gördüğüm neler varsa kendi içimde arıyordum: Öfkemi dindirmek istiyordum. İnsanlığın tüm davacılarına karşı saf tuttum – onlardan ve kendimden yüce sözler söyleme hakkını kopardım.

Eleştiri dürtüsü hayatı istiyordu. –

İçindeyken cüzi miktarda gıdayla geçinmek kahramanlık: Çöl.

Entelektüel dürtüye tenezzül edip onu şiddetli bir heyecan olarak tasavvur etmek kahramanlık. Sırf *sonradan* benim de

böyle heyecanım vardı demek için onu yerin dibine sokuyordum, dahası yok!

Ahlak altında yaşamaya hiç tahammül edememek (Wagner'in eskiden beri çektiği gönül darlığı).

*

Wagner çağdaşlarından nice iyilikler görmüştür: Gelgelelim iyilik edenlere karşı esaslı adaletsizliğin "rahat yaşayışın" parçası olduğu kanaatindeydi: Daima aktör olarak ve aktörlerde bulunagelen kültür çılgınlığı içerisinde yaşamıştır.

Ona en çok iyilik eden belki de bizzat ben olmuşumdur. Bu durumda resmin, resmi tasvir edenden daha uzun ömürlü olması mümkündür: Sebebiyse benim resmimde daha çok sayıda gerçek Wagner'e yer olmasıdır: Bilhassa da çok daha kabiliyetlileri ve safiyane niyetlileri için.

*

Wagner'in çok yukarılarında müzikli tragedyayı gördüm – Schopenhauer'in çok yukarılarında ise varoluş tragedyasındaki müziği işittim.

*

Şimdiye kadarki ideallerin (filozof, sanatçı, aziz) *üstesinden gelmek için oluşum hikâyesi* şarttı.

Aziz ve âşığın yerine, kültürün her safhasıyla sevgi ve adaletle hemhal olanı: *en yüksek tazimi gösteren tarihî insanı* koydum.

Dâhinin yerine kendini aşarak *insanı yaratan* insanı (sanat eserlerinin sanatına karşı yeni sanat kavramı) koydum.

Filozofun yerine âlimden, araştırmacıdan, eleştiriciden üstün olup birçok idealin üstünde hayatını idame ettiren hür ruhu koydum: O ki Cizvit olmadan varoluşun mantıksız bünyesinin künhüne varır: *Ahlaktan kurtaran kişidir*.

*

Barındırdığı en yüce ruhu tanımayıp gecesinin içinden yükselen en şaşırtıcı yıldızı görecektik gözlerinin olmaması bir çağa sitem için her zaman yeterli gelmez. Belki bu yıldızın daha uzaktaki âlemleri aydınlatmasına karar verilmiştir; hatta belki de vaktinden önce tanınması başına bela olur – böylelikle vazifesini yerine getireceği çağ yolundan saptırılıp gelecek çağa zarar verebilir: Mesela ona çoktan halledilmiş olması ge-

reken ve gelmekte bulunan bu çağın kuvvetlerine belki pek de uygun düşmeyecek bir iş bırakabilir.

*

Düşüncelerim çok yüksek ve uzak şeylerle alakalı, ancak çok kuvvetli bir şahsi baskı da gelirse müessir olabilirler. Otoriteye duyulan inanç insanların bu otoritenin kitabını utanıp sıkılmadan eski bir klasik gibi (mesela Aristoteles) yorumlayacak kudrete erecekleri şiddete belki ancak asırlar geçince ulaşacaktır. *İnsana duyulan inanç* artmalıdır ki eserleri, buna karşılık verecek zekânın gelmesi gereken seviyeyi bulsun: Kısacası inanç ve peşin hüküm. İşte eskiden “ilham” diye tutturulmasının sebebi: Şimdi – – –

*

Yazdığım herhangi bir şeyin birkaç yıl sonra ölüp gideceği, şayet başarıya ulaşacaksa bu başarının yakın zamanda zuhur etmesi gerektiği bir an bile aklıma gelmemiştir. Şöhreti aklımın ucundan bile geçirmemekle beraber yazdıklarımın benden uzun ömürlü olacağından asla şüphe duymadım. Okur hatırıma geldiyse de ancak asırlara serpilmiş dağınık birkaçını düşünmüşümdür: Benim durumum, ancak salon dolunca sesi kadifeleşen, gözü ifadelenen, eli konuşkanlaşan şarkıcıya benzemez.

*

Antik çağda yüksek seviyeden herkesin şöhret arzusu vardı – sebebi de herkesin insanlık kendisiyle başlıyor sanması, sonraki nesillerde de ebediyet sahnesinin tragedyasında oynayarak var olacağını düşünmesiydi. Oysa benim gururum şundandır: “Benim kökenim var,” – o yüzden şöhrete muhtaç değilim. Zerdüşt’ü, Musa’yı, Muhammed’i, İsa’yı, Platon’u, Brutus’u, Spinoza’yı, Mirabeau’yu harekete geçiren neyse ben de orada yaşıyorum, bazı meselelerde embriyo halinde birkaç bin yıla muhtaç şeyler benim içimde gün yüzüne olgunlaşmış olarak çıkıyor. Biz zihin tarihinin ilk aristokratlarıyız – tarih duyuşu daha yeni başlıyor.

*

Platon, Pascal, Spinoza ve Goethe’den bahsederken kanlarının kanımda dolaştığını biliyorum –haklarındaki hakikati söylediğim için gurur duyuyorum– bu aile uydurmaya da

gizlemeye de ihtiyaç duymaz: İşte tüm geçip gidenlerle al-
kam, ben *insanlıktan gurur duyuyorum*, mutlak doğruluktan
da.

*

Kitabım sub specie trecentorum annorum görülmeye bile
dayanamazsa neye yarar?

*

Elimde ne varsa bir tür Manfred şeklinde ve olanca şahsi-
liğiyle yazmak isterim. İnsanlardan beklediğim ne “*övgü ne
merhamet ne yardım*”; onları daha ziyade “*kendimle alt etmek*”
istiyorum.

*

Cırtlak renkler kullanmamdan şikâyetçisiniz demek? Ne
yapayım, renkleri tabiatı alıyorum – tabiat karşısında elim-
den ne gelir! Fakat sizin ve tüm dünyanın değil benim tabia-
tım olduğunu söylüyorsunuz! Belki doğru söylüyorsunuzdur:
Benim belki de *cırlayan* bir tabiatım vardır – “geyiğin temiz su
için cırlaması misali”. Siz o temiz su olsanız sesim kulağınıza
ne hoş gelirdi! Ama susuzluğumu dindirmeye yardım ede-
mediğiniz için somurtuyorsunuz – belki de yardım etmek için
yanıp tutuşuyorsunuzdur? – –

*

Vahiy gelmiş biri gibi mi konuşuyorum? O zaman hor gö-
rün beni, sözümü dinlemeyin. – Hâlâ tanrılara ihtiyaç duyan-
lardan mısınız? Aklınız bu kadar ucuz ve kötü gıdalar almak-
tan hâlâ tiksiniyor mi?

*

Bu meseleler sahiden önemli mi? Büyük şehirlerde dolanı-
yor, mesleği icabı önemseyeni –veya önemser gibi yapanı-
bulamıyorum. *Asıl önemlisi önemsemeyi bırakmış olmalarıdır!*
Floransa’daki Savonarola devri geçti! büsbütün!

*

İnsanların ilkin yeni *arzuyu* öğrenmesi gerek – bunun için
de heyecanlarını uyandıracak biri, bir hoca gerek: Eminim, o
zaman arzuların tatminine giden yolu kendi başlarına bula-
cak kadar incelik hassaslaşacaklardır – alışkın oldukları üzere
adım adım, deneye yanıla. – Tekliflerimin “tatbik edilemez”
olmasının ziyanı yok – iştah kabartsınlar, yeter.

*

Azara övgüden daha çok şaşar, övgüyü azardan daha çok küçümserim.

*

Beni övecek adam anasının karnından doğmadı.

*

Benden yukarılara bakıp beni aralarında görecekteleri neden yaşayanlar arasında bulamıyorum? Acaba kabahatim iyi *aramamakta* mı? – Halbuki *böylelerine* nasıl da hasretim!!

*

Bugüne dek (15 Ekim 1881) öğrendiklerim neler? Her ahval ve şeraitte kendime *iyilik etmek* ve asla başkalarına *muhtaç olmamak*.

*

Ölümün kıyısında, hayattan korkum kalmayacak kadar çok yaşadım!

*

Hem hasta hem sağlıklı oluşum mizacıma mühim bir parçasıdır – kendini de beni de haklı çıkarır.

*

Uсталığım: Hoşuma gitmeyene tahammül etmek, hatta nazik davranmak – insan ve idrak. İşte en idmanlı olduğum saha.

*

En bağılı olduğum kimseler beni çok iyi tanıyanlardır (ben de dâhil): Eteklerimdeki tepeleri ve kayaları fark edene kadar yabancıya karşı dikkatliyimdir: Bana çarpıp keyfi kaşsın istemem.

*

Madem öyle, itiraf edeyim – dostlardan ve eski tanıdıklardan ara sıra gördüğüm soğukluk ve ihmalden *kendi kendime* öfkeleniyorum: – kalbimin derinlerinde hiçbir *kıpırtı* olmuyor, zaten bazen bir şeyler beni şöyle adamakıllı sarsıp etrafa savursun diye arzulamamı sağlayan da işte bu olağan kıpırtısızlık hissidir. Böylesi meselelere öfkeyle karşı koyunca *can sıkıntısına* çare arıyor, pek başarılı olamıyorum –size dargın değilim, en barışçıl kalpli insan kalacağım!–

*

“İnsanlar hakkında iyi düşünmek – sen söyleyince anlaşıyor! Senin yanındayken sahte tavırlar takınıyor, hatta belki düzeliyorlar – neyse, kendi yansımanı bulduğun aynalarmış gibi tanıyorsun onları.” Seyahatte! ego.

*

Elimdekileri çaldırmaya, istismar ettirmeye meyilliyim. Ama herkesin niyetinin beni *aldatmak* olduğunu fark edince *egoizme* kapıldım.

*

İyileri çoğunlukla epey küçümserim – zaaflarını, hiçbir şey tecrübe etmek, görmek istemeyişlerini, keyfi körlüklerini, sıradanlıktaki ve rahatlıktaki bayağı dönüşlerini, iyi “vasıflarından” aldıkları hazzı vs.

*

Başkaları ışıklarını ışılatmak için etrafı geceye çevirmeye muhtaçtır – gece ışığına yaramayan benim onlarla ne alakam olur? Evet, ben geceyi, etrafı geceye çevrilmeye kalmadan, iyi görülemeyecek sıklıkta inkâr ederim.

*

Benim için tiksinti yahut nefret duyacağım kimsenin olmaması lazım.

*

En güçlü vasfım nefsimi hâkimiyetim. Ama bana en çok lazım olan da o, – zira hep uçurumun kenarındayım.

*

Hayata ve dünyaya dair düşüncelerim nasılsa: *Trajik ev eşyalarının* ortasında da öyle oturuyorum, nereye baksam tragedya yazmam için tahrikte bulunuyor; – hatta bu gizli ve ihtiraslı sivrisineklerin bizzat tragedya oynayıp aklımı çelerek beni de oyunlarına katmalarına neredeyse engel olamıyorum: İşte şu an etrafımdaki baskı böyle.

*

Yarı yarıya kör ve çalışmaktan çekingen gözlerimle artık en çok ayaklarımın düşünmeye ihtiyaç duymadığı yollardan yürümeyi seviyorum – yaşamak *ile tökezlemenin* takım teşkil ettiği dağlarda ve bakımsız kasabalarda oturmaya artık ne kudretim ne hevesim var.

*

Yetmez gibi görüşüm de bozuldu, muhayyilem (rüyada da uyanıkken de) bazı şeylere alışkın, başkaları için daima hazır bulunmayacak kimi şeyi de mümkün sayıyor. – Rüyada uçuyorum, imtiyazlıyım, biliyorum, rüyadayken uçmaya muktedir olmadığım bir durumu hatırlamıyorum. Her kavisi, her kıvrılmayı hafif bir itkiyle icra etmek – öylesine bir mutluluk ki bendeki temel mutluluk duygusunu bir müddet dolduracağına şüphe yok. Keyfim iyiden iyiye yerine gelecekse hep böylesine serbest bir süzülme halinde olurum, yukarı, aşağı, keyfî, ya *gerginlik* olmadan biri ya *küçümseme* ve *alçaltma* olmadan öbürü. “Yükseliş” – birçoklarının tasvirine göre benim için fazla adaleli, fazla gaddar. – Korybantları, hatta Dionysos’un varlığını en iyi kanatsız hayvanların kanat çıkarıp kendilerini yerin üstüne kaldırma teşebbüsleri olarak anlamaktayım. Muazzam kanat çırpışları misali ceberut hareketlerin gürültüsü – son son yükseklere çıkmışlar gibi bir etki bırakıyor neredeyse.

*

İşlıtı saçan ne varsa hâlâ peşindeyim – sense görünürken elini gözlerinin üstüne koyuyorsun. –

*

Yerimde duruyorum, birden uyku geldi. Görünene bakılırsa ilerisi aşağı gidiyor, yıldırım hızıyla, her yan uçurum – bakasım yok. Ardımda sıradağlar yükselmede. Titreye titreye tutunacak dal arıyorum. Nasıl? Etrafımdaki her şey aniden taş ve bayır mı oldu? Şurada çalılık – elimde kırılıyor, sararmış yapraklar ile zavallı kökler aşağı sızmada. Ürperip gözlerimi kapıyorum. – Neredeyim? Erguvani bir geceye bakıyorum, beni yanına çekip işmar ediyor. Ne haldeyim? Ne oldu da sesin aniden kısıldı, neden sarhoş ve opak hislerin yükü altına gömüldüğünü hissediyorsun? Neyin ızdırabıdır çektiğin! – *evet ızdırıp* – doğru kelime! – Hangi kurttur içini kemiren?

*

Bahtsız! Artık yalnız ve hür kimsenin hayatını da çözdün: Ve eskiden olduğu gibi oraya giden yolu yine idrakinle *tıkadın*.

Reddettiklerimi düzene koyup tüm listeyi ezbere okuyasım var: Kısas yok, hikmet yok, iyilik yok, amaç yok, irade

yok: Davranmak için yanılığlara inanman lazım, yanılığ ol-
duklarını çözünce de onlara göre davranacaksın.

*

Duyduğum şiddetli heyecanların her biriyle mahvolmu-
şum. Birini hep yekdiğerinin karşısına koyardım.

*

Her türlü ahlaksızlığı söylemek dile kolay: Ya dayanabil-
mek! Mesela ben tutmadığım söze veya mesela cinayete *daya-
namazdım*: – benim nasibime kısa veya uzun süreli ağır hasta-
lık ve çöküş düşerdi! cürmümün ortaya çıkıp cezalandırılma-
sından bahsetmiyorum bile.

*

Yaşamak istiyorsam melek olmalıyım: Sizin şartlarınız o
kadar çetin değil!

*

Canım eski mütekâmil ahlaklılığı bırakıp bencilleşmek is-
tiyor.

*

Kutsiyetinden utanıyordu, gizledi.

*

En iyi taraflarından utanmak zarafettir, çünkü bir tek biz-
de vardır.

*

Trajik yüzlerden ve sözlerden, ah, nasıl bıktım!

*

Yok, ben o kumaştan yapılmamışım, insanların vicdanına
yük olamam! İsterim ki mutluluklarına daha çok dikkat etsin-
ler, bir Alman şairinin dediği gibi, “çölde bile yüz membain
hepsine” dikkat etsinler –mutsuzlukları, aczleri ve kusurları
hakkında şimdiye dek olduğundan daha iyi düşünsünler–
bunu yapmakla faydaları dokunur, hatta heves, mutluluk,
kuvvet ve erdemlerinin şartları da muhtemelen orada yer al-
maktadır.

*

Önce elzem olanı – hem de elinden geldiğince güzel ve
mükemmelen! “Lazım olanı sev” – amor fati, işte benim ahla-
kım. Ona tüm iyilikleri yap ve korkunç kökeninin üstüne çı-
karıp katına yükselt.

*

Zerdüş't'e, yani bir İranlıya tazimde bulunmam gerekiyordu: Tarihi bütün halinde ilk *düşünenler* İranlılar olmuşlardır. Gelişimler silsilesi, her birinin başında bir peygamber. Her peygamberin *Hazar*'ı, yani bin yıllık imparatorluğu vardır.

*

"Beni övecek adam anasının karnından doğmadı. Ya Zerdüş'tün övmeyeceği doğmuş mu!"

*

Emredeceğim yerde iknaa çalışıyorum, işte kötü terbiyenin gereği. Böylesi iknalar dalkavukluktan evla değildir: – burada yukarıdaki aşağıdakine dalkavukluk eder, o kadar.

*

Bana yapmanızı istemediğimi size niye yapmayacakmışım? Filhakika, size yapmam gereken var ya, işte siz onu bana yapamazsınız!

*

Düşmanına hayır duada bulunmayacaksın ama gün gelir, düşmanın kalmaz: O zaman da küfretmediğine dua edersin!

*

Beni sevmiyorlar – onlara dua etmemem için sebep mi?

*

Bugün sana yapıkanı affedersin. Ama henüz yaşamamışsındır: Hele altı ay geçsin, bir daha affetmeyecek, unutmayacaksın.

*

Kınadığım, sevdiğim şu kişi değil, onu uğrunda sevdiğim şeydi.

*

Yeryüzünde doğan ben güneşin hastalıklarını kendi karanlığım ve kendi ruhumun tufanı olarak yaşarım.

*

Dünyada ne varsa gözüme batıyor: Ama en çok da her şeyin gözüme batması.

*

Sizi isteyip istemememe bakmadan yanıma geliyorsunuz: Ama nasıl ben size vermeye *mecbursam*, siz de benden almaya – beni almaya *mecbursunuz*!

*

Sinirleri kuvvetlidir, şikâyet edişi daha ziyade size gösterdiği hoşgörü ve sertliğine giydirdiği paltodur.

*

Elveda dediğim oldu ama çıkarken kapıyı çarpmadım, onun içindir ki sağır kulaklarınız farkına varmadı.

*

"Yeraltına mı gitmiş?" –

"Elbette gitmiş: Aramızdaydı ya! İnsan, tek başına insandır – yeraltı!"

*

Hep korktuğum yerde artık nihayet arzu edeceğim! İnsan uçuşumunu *sevmeyi* en son öğreniyor.

*

Yaşarken ölü, gizli, gömülü, saklı: ah Zerdüşt, daha kaç kez dirileceksin!

*

Ruhunun derinlerinden böyle bir niyazda bulunup da cevap namına tek kelime duymamak öyle *korkunç* bir tecrübe ki en yaman adamı bile mahvedebilir: Benim canlı insanlarla bütün bağlarımı kopardı.

*

Şu yılların psikolojik sanat eseri korkunç bir uçuşumu geçerken *aşağı* bakmamak, yani yürürken görmemek idi – kısacası tehlikenin üstüne gidiyorum inancıyla tehlikenin üstünden cesurca geçmek.

*

Eskiden *müstakbel* bahtımızı *hâlihazırdaki* pahasına arardık. İşte eseri bakımından her yaratanın yaşayışı da böyledir. Yüce gönüllülük de insanların istikbali bakımından benim *hâlihazırdaki* rahatlık pahasına yaşamamı istiyor.

*

Sizi es geçip *ileri* bakmasam nasıl yaşardım!

*

Hedef: Bir anlığına üstinsana ulaşmak. Bu uğurda her şeye katlanırım!

*

Bir yıldız battı ve kayboldu – ama ışığı hâlâ yolda, peki yolda olmayı ne zaman bırakacak?

OTOBİYOGRAFİK YAZILAR VE NOTLAR

Friedrich Nietzsche

Çocukluğunda dini bütün bir Hıristiyan. Müziğe pek meraklı... Yetenekli ve gelecek vadeden genç bir filolog iken Schopenhauer ile tanıştı, tabii eserleri üzerinden. Hayat boyu devam edecek hesaplaşmalar ve kopuşlar başladı... Sonrasında, ortaya koyduğu eserler üzerine notlarından izlenebilen bir yaşam...

Felsefe tarihinin en müstesna filozoflarından Nietzsche'nin sıra dışı yaşam hikayesi.

ISBN : 978-605-9460-93-4

pinhanyayincilik.com

/pinhanyayincilik

/pinhankitap

15 ₺ (KDV'den muaftır.)